

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Souslednost časová ve španělských obsahových větách po
předpřítomném čase (*ha dicho que...*): frekvenční analýza na základě
korpusu CREA (ústní korpus)**

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Jakub Kováč

Studijní obor: AJL – SJL

Ročník: 4.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. 5. 2015

.....

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D., za všestrannou podporu při řešení této práce, za její cenné rady, připomínky a trpělivost.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá užíváním časů ve španělské nepřímé řeči. Cílem práce je sledování souslednosti časové v subordinovaných větách obsahových následujících po předpřítomném čase na základě frekvenční analýzy textů obsažených v korpusu CREA. Jedná se o přepsané transkripce mluveného slova. Její teoretická část nejprve pomocí sekundární literatury vysvětluje pojmy týkající se souslednosti, popisuje teorii španělské souslednosti a objasňuje její zásady, pravidla a použití. Dále se věnuje i pragmatickým aspektům jejího porušování. Praktická část práce analyzuje výsledky hledání v korpusu CREA, ukazuje, jaké slovesné formy se mohou v závislé větě objevit a pak vysvětluje jejich význam a hlavně rozdíly v jejich použití. Práce je psána česky, obsahuje anotaci v angličtině a resumé ve španělštině.

Klíčová slova: souslednost časová, předpřítomný čas, korpus

ANNOTATION

This bachelor thesis is focused on using and violating the rules of the sequence of tenses in the subordinate content clauses after the present perfect tense by means of frequency analysis of the texts contained in the corpus CREA. I worked only with written transcripts of oral records. The theoretical part first defines terms related to the subject using secondary literature. It then goes on to describe the theory of the sequence of tenses itself and clarifies its principles, rules and use. Furthermore, it also deals with a pragmatic aspect of violating its rules. Subsequently, the practical part analyzes the corpus CREA search results, demonstrates all the verb forms that may appear in the dependent clause, explains their meaning and primarily the differences in their use. The thesis is written in Czech, and contains an English annotation and Spanish summary.

Key words: consecutio temporum, perfect tense, corpus

Obsah

1. Úvod	7
2. Sousednost časová: obecná charakteristika	8
2.1. Absolutní čas a jeho osy	9
2.2. Relativní vztah: předčasnost, následnost, simultánnost	10
2.3. Operátory souslednosti	12
2.4. Syntéza použití souslednosti časů	16
3. Porušování souslednosti časové	18
3.1. Porušování souslednosti časové ve vztahu k simultánnosti dějů	18
3.2. Porušování souslednosti časové ve vztahu k následnosti dějů	19
3.3. Porušování souslednosti časové ve vztahu k předčasnosti dějů	19
3.4. Další případy	20
3.4.1. Sousednost významu	21
3.4.2. Historický prézens	21
3.4.3. Zdvořilostní podmínka	21
3.5. Závěr	22
4. Praktická část	23
4.1. Metoda a cíle	23
4.2. Zdroj použitý pro analýzu – Corpus CREA	24
4.3. Vstupní hypotéza	24
4.4. Výsledky analýzy	25
4.4.1. Výsledky analýzy: <i>přítomný čas prostý</i>	26
4.4.2. Výsledky analýzy: <i>imperfektum</i>	28
4.4.3. Výsledky analýzy: <i>přítomný subjuntiv</i>	30
4.4.4. Výsledky analýzy: <i>subjuntiv imperfekta</i>	31
4.4.5. Výsledky analýzy: <i>předpřítomný čas</i>	32
4.4.6. Výsledky analýzy: <i>předminulý čas</i>	33
4.4.7. Výsledky analýzy: <i>slovesná perifráze ir + infinitiv</i>	34
4.4.8. Výsledky analýzy: <i>minulý čas prostý</i>	35
4.4.9. Výsledky analýzy: <i>kondicionál</i>	37
4.4.10. Výsledky analýzy: <i>budoucí čas</i>	39
4.4.11. Výsledky analýzy: <i>infinitiv</i>	41
5. Závěr	42
6. Resumé	44
Seznam použité literatury	48

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá použitím slovesných časů ve španělském jazyce. Jejím cílem je frekvenční analýza používání či porušování pravidel při souslednosti časové po předpřítomném čase (*pretérito perfecto*) na základě mluveného korpusu CREA. Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou. Praktická část vysvětluje a popisuje souslednost časů jako takovou, objasňuje všechny pojmy, které se tématu týkají, jako *absolutní čas*, *relativní čas*, *předčasnost*, *následnost* atd., dává je do spojitosti s gramatickými pravidly a celkově vysvětluje teorii souslednosti časů ve španělském jazyce. Závěr kapitoly se pak věnuje hlavně problematice porušování pravidel souslednosti, ukazuje možnosti, jakými lze pravidla porušit, zda je takovéto porušení přijatelné a jaký má dopad na význam věty.

Praktická část rozpracovává všechny tyto poznatky a konkrétně analyzuje použití slovesných forem. K analýze byl použit zmíněný korpus CREA a samotná analýza je přesně zaměřena na výskyt slovesných časů v závislých větách po řídicím slovese *decir* v předminulém čase; *he dicho que* apod. Tato část nejprve popisuje metodu zpracování práce, samotný korpus CREA a v přehledné tabulce shrnuje výsledky analýzy; jaké všechny slovesné formy a v jakém počtu se za zmíněním spojením *decir que* v korpusu vyskytly. Dále jsou nalezené slovesné formy detailně rozbírány v samostatných kapitolách. Každá kapitola se věnuje jedné slovesné formě; vysvětluje její význam a použití, porovnává jednotlivé slovesné formy mezi sebou a ukazuje, jaký má jejich záměna dopad na smysl a význam celé věty.

Závěr práce pak shrnuje všechny poznatky, komentuje výsledky analýzy, vyvádí z nich závěry a přináší jasný názor na problematiku porušování souslednosti časů.

2. Sousednost časová: obecná charakteristika

Sousednost časová (lat. *consecutio temporum*) je vztah závislosti, který se utváří mezi dvěma slovesy, kdy se jedno ze sloves nachází ve větě hlavní a druhé ve větě vedlejší. Jedná se o tzv. vztah *subordinace*; to je vztah mezi syntakticky rozdílnými prvky: jeden je řídicí a druhý podřazený. Podřazený prvek odpovídá tomu nadřazenému, tj. opakuje jeho gramatické kategorie (Čermák a Zavadil, 2008: 127, 128). V samostatných větách se pak slovesné absolutní časy vztahují přímo k okamžiku promluvy, který se považuje za osu časové deixe. Je to počáteční bod, od kterého se odvíjejí ostatní slovesné formy. Tato závislost jednoho času na druhém je většinou vlastnost, kterou mají slovesa v podřadných větách (1a). Věta hlavní obsahuje vazbu *dijeron que*, po níž následuje věta vedlejší, ve které se nachází sloveso ve tvaru *estarían*. Tato forma slovesa vyjadřuje následnost, ale vztahuje se k počátečnímu bodu celé věty. Toto se považuje za důkaz závislosti slovesa ve větě vedlejší na tvaru slovesa ve větě hlavní. Sousednost je také úzce spojena s přechodem přímé řeči na řeč nepřímou (1b). V nepřímé řeči je věta V2 závislá na větě V1. Vztahy závislosti časů se vyjadřují zejména subordinací, ale mohou se nacházet i v juxtapozici (1c). Druhá věta souvětí obsahuje sloveso v předminulém čase a tím vyjadřuje, že se událost stala před událostí ve větě první, vyjádřenou minulým časem prostým, nicméně tato závislost se neuskutečňuje pomocí subordinace (RAE 2009: 1841).

- (1) a. *Dijeron que estarían aquí ayer/hoy/mañana.*¹
b. *Dijo: Llegaré temprano – Dijo que llegaría temprano.*
c. *Arturo entró en su casa a media noche. Había bebido bastante.*

Časová osa, která řídí slovesné časy v nadřazených větách, je okamžik promluvy. V souvětích podřadných se slovesný čas v podřadných větách řídí událostmi, které se odehrávají ve větě hlavní. Na druhou stranu v souvětích souřadných jsou slovesné časy v první a druhé větě na okamžiku promluvy nezávislé. Slovesné časy se tradičně klasifikují podle třech kritérií: (a) podle morfologické struktury, která umožňuje rozlišit mezi jednoduchými a složenými časy; (b) podle jejich ukotvení v čase, které rozlišuje

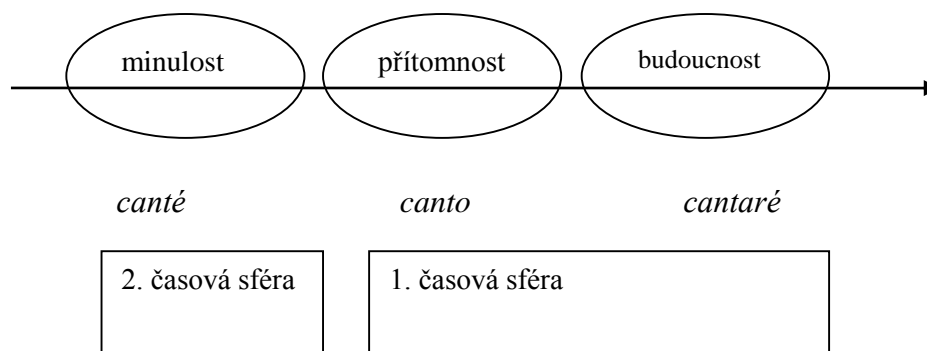
¹ Příklad (1a) převzat z Guillermo Rojo a Alexandre Veiga 1999: 2885, příklady (1b) a (1c) z RAE 2009: 1843 – 1841.

časy absolutní a relativní na straně jedné nebo časy přítomné a minulé na straně druhé; a nakonec (c) podle svého vidového charakteru, který rozlišuje časy dokonavé a nedokonavé (RAE 2009: 1674, 1675). V následujících kapitolách se na problematiku absolutních a relativních časů podíváme blíže.

2.1. Absolutní čas a jeho osy

Souslednost časová je jevem typickým pro věty podřadné, které jakýmsi způsobem "závisí" na větách hlavních. V podřadném vztahu pak bývají i časy použité ve větách podřadných, které jsou užity tzv. "relativně", tj. "v závislosti" či "ve vztahu" k času věty hlavní. Jinými slovy, čas věty vedlejší nezobrazuje čas ve vztahu ke skutečnosti, nýbrž vztah k času jinému. Ve větě hlavní je naopak použit čas tzv. "absolutní", což znamená, že mluvnický čas je v přímém vztahu k označované realitě, a lze říct, že odpovídá vnímání ontologického času (viz schéma č. 1). Mezi absolutní časy řadíme minulý prostý čas (*indefinido: hablé*), průběhový (*imperfecto: bailaba*) a minulý složený čas (*pretérito perfecto: he cantado*), stejně jako čas přítomný a budoucí, které orientují svou časovou závislost k současnosti a následnosti přímo v souvislosti na čase daného výroku (Carrasco Gutiérrez 1999: 3067). Použití různých absolutních časů pak spouští různé posuny v použití časů relativních ve vedlejších větách. Výchozí bod relativních časů může být před, po nebo během okamžiku promluvy. Relativní časy jsou všechny složené časy, minulý čas průběhový a jednoduchý kondicionál (Eguren / Fernández Soriano 2006: 100). Pro tyto účely se pak ve španělštině rozlišují dvě časové sféry, zobrazené ve schématu č. 1:

Schéma č. 1: Ontologický čas a absolutní čas:

Jak již bylo řečeno a ukázáno ve schématu č. 1, ve větě jsou vzhledem k časové linii dvě časové sféry. Časová sféra je skupina časů, které sdílejí jednu určenou část časové linie. Ve španělštině se rozlišuje mezi sférou přítomnosti, která zahrnuje okamžik

promluvy, a sférou minulosti, která je před okamžikem promluvy, a tudíž ho již nezahrnuje. Charakterizují se tedy tím, že vyjadřují neurčeně dlouhý interval, který pak vylučuje nebo zahrnuje okamžik promluvy. **Sféra přítomnosti** obsahuje formy *canto*, *cantaré* a *habré cantado* a **sféra minulosti** obsahuje všechny ostatní formy kromě *he cantado*, která osciluje mezi oběma (RAE 2010: § 23.1.2^a y 23.1.2c). Přítomný čas označuje souběžnost dějů s okamžikem promluvy. Předpřítomný čas označuje děj, který se stal před okamžikem promluvy, budoucí čas ukazuje, že se odehrává až po ní, a předbudoucí označuje, že události předchází jiný děj, který následuje až po okamžiku promluvy. Časy v konjunktivu se všechny shodují s těmi v indikativu, nicméně přítomný a předpřítomný čas mohou označovat i budoucnost.

Za časy **minulé sféry** se považují ty časy, které umisťují děje do sféry minulé nebo do souvislosti s jiným dějem v minulé sféře. Je to minulý čas jednoduchý (*indefinido: canté*), průběhový (*imperfecto: cantaba*), předminulý (*plusquamperfecto: había cantado*) a podmiňovací způsob (*condicional: cantaría*). První dvě označují předčasnost děje v souvislosti s okamžikem promluvy, ale daný děj se nyní nachází v části časové linie, která neobsahuje čas výpovědi. Pomocí předpřítomného času a podmiňovacího způsobu umisťujeme děj v časové linii jako předcházející i jako následující dalšímu ději, který se nachází ve sféře minulosti, která předchází okamžiku promluvy. A nakonec složený kondicionál označuje předčasnost děje, označeného slovesem, které se vztahuje k ději, co následuje za jiným, který se nachází ve sféře minulosti a zároveň předchází okamžiku promluvy (Carrasco Gutiérrez 2000: 17-19). To, co vždy předchází momentu promluvy v čas sféry minulé, je čas výchozího bodu, takový bod nula. Ve všech slovesných formách, které patří do sféry minulosti, platí pravidlo, že čas události vyjádřený slovesem předchází okamžiku promluvy. Nicméně složený čas minulý (*pretérito perfecto: he cantado*) patří do přítomné sféry, a tak čas výchozího bodu umisťuje na tu část časové osy, která zahrnuje okamžik promluvy. Tato slovesná forma označuje předčasnost času dané události vzhledem k okamžiku promluvy (Carrasco Gutiérrez, Ángeles 2000: 17-19).

2.2. Relativní vztah: předčasnost, následnost, simultánnost

Závislost, kterou představuje souslednost časová, se tradičně rozděluje na tři typy. První typ je vztah **předčasnosti**, který označuje dřívější událost vyjádřenou slovesným tvarem ve větě závislé vzhledem k události vyjádřené slovesným tvarem ve větě hlavní. (2a) ukazuje, že minulý prostý čas slovesa *ir* se vztahuje k momentu promluvy, tudíž

slovo *miércoles* představuje středu, která předchází momentu promluvy. Pokud jsou ve větě obě slovesa v minulém čase ve vztahu V1...V2, slovesný tvar vyjádřený ve druhé větě (V2) označuje dřívější událost vzhledem k události vyjádřené ve větě první (2b) (Carrasco Gutiérrez 1999: 3068, 3069).

- (2) a. *Pedro fue al cine el miércoles.*²
b. *Me dijo que le gustó mucho el regalo.*

Další vztah v souslednosti časové je vztah **následnosti**. Při vyjadřování budoucnosti vznikají stejné vazby a závislosti jako při vyjadřování minulosti. Na příkladu (3a) vidíme, že slovo *jueves* vyjadřuje čtvrtek až po okamžiku promluvy. Pokud jsou obě slovesa v budoucím čase, potom druhé z nich vyjadřuje pozdější událost než sloveso první. Jestli hlavní čas patří do sféry přítomnosti, pak se budoucnost vyjadřuje budoucím oznamovacím časem (3b) a přítomným konjunktivem (3c). Pokud hlavní čas patří do minulé sféry nebo jde o složený čas minulý, potom se budoucnost (následnost) vyjadřuje pomocí kondicionálu (3d) nebo minulým konjunktivem (3e) (Carrasco Gutiérrez 1999: 3068, 3069).

- (3) a. *La prensa anunciará que el presidente dimitirá el jueves.*³
b. *Eso sorteo decidirá quiénes serán excedentes de cupo.*
c. *Insistimos en que te encargues de todo de ahora en adelante.*
d. *(Dijeron que) Ese sorteo decidiría quiénes serían excedentes de cupo.*
e. *Yo he querido que mantuviese viva siempre la memoria de lo que pasó.*

Poslední typ vztahu je vztah **simultánnosti**, který se ve vedlejší větě vyjadřuje přítomným a minulým časem oznamovacího způsobu a konjunktivem. Přítomný čas oznamovací se používá v případě, když hlavní čas patří do sféry přítomnosti (4). Minulý čas oznamovací se používá, když se v hlavní větě objevuje čas, který patří do sféry minulosti, nebo složený čas minulý. Tento vztah se může vyjádřit i budoucím časem nebo kondicionálem, když chceme vyjádřit domněnku nebo pravděpodobnost daného výroku (Carrasco Gutiérrez 1999: 3069, 3070).

- (4) *El periodista dice que el último corredor cruza en este momento la línea de meta.*⁴

² Příklady převzaty z RAE 2009: 1841, 1842.

³ Příklady převzaty z Carrasco Gutiérrez 1999: 3068, 3069.

⁴ Carrasco Gutiérrez, op. cit.: 3071.

Ve větách, ve kterých se čas slovesa v podřadné větě vztahuje ke slovesu ve větě hlavní a je jím určeno, se časové vazby neřídí okamžikem promluvy, ale časem slovesa v nadřazené větě.

2.3. Operátory souslednosti

Na tomto místě je třeba upozornit, že časová hodnota věty není dána pouze morfémy, které se používají pro tvorbu slovesných časů, ale také lexikálními jednotkami, které mají časovou hodnotu a jsou schopny vymezit časový úsek (RAE 2009: §24.7g). Příkladem takovýchto slov jsou například deiktická příslovce. Věta (5a) ukazuje, jakou závislost vyjadřuje deiktické příslovce *ayer*. Čas vyjádřený pomocí slovesa *conoció* by se měl nacházet před slovesem *dijo*, které vyjadřuje minulý prostý čas. Nicméně nemůžeme narušit vazbu, kterou udržuje právě příslovce *ayer* s okamžikem promluvy. Jedná se o střet dvou informací, a abychom se takovému střetu vyhnuli, měli bychom větu postavit jinak, jak ukazuje (5b). V této větě již může událost vyjádřená pomocí slovesa *conoció* předcházet události vyjádřené slovesem *dijo*, aniž by došlo k rozporu mezi podtrženými částmi (RAE 2009: 1841, 1842).

- (5) a. *La prensa dijo **hace tres días** que la noticia se **conoció** ayer.*⁵
b. *La radio dijo **esta mañana** que la noticia se **conoció** ayer.*

To, zda se v souvětí spustí mechanismus souslednosti časové, tedy nezávisí pouze na rysech jednotlivých časů. Některé sémantické vlastnosti V1 klíčovou formou určují časovou závislost V2. Slovesné přísudky (*predicados verbales*), které korespondují s V1, se mohou rozdělit na dvě skupiny – restriktivní a nerestriktivní. Například sloveso *ordenar* je restriktivní, protože jeho význam indikuje vztah následnosti (6a), ale takové sloveso *lamentar* je nerestriktivní, jelikož tento vztah neomezuje (6b).

- (6) a. *Le **ordenó** que {permaneciera ~*hubiera permanecido} en silencio.*⁶
b. ***Lamentó** que {permaneciera ~ hubiera permanecido} en silencio.*

Restriktivní predikáty směřují časovou interpretaci svých komplementů. Souslednost časová je toho jasnou ukázkou, ale není jediná. Například spojení *una solución* nemá rozdílné významy ve spojeních *pedir una solución* nebo *criticar una solución*, ovšem význam transitivního slovesa *pedir* v první větě dává jasně najevo, že

⁵ Příklady převzaty z RAE 2009: 1841, 1842.

⁶ RAE, op. cit.: 1843.

solución se uskuteční až po oné žádosti, zatímco ve druhé větě je jasné, že *solución* za normálních okolností kritice předchází. Tyto příklady nám tedy ukazují, že interpretace slovesných časů v podřadných větách částečně závisí na lexikálních rysech hlavního predikátu, takže v souvětí (7) se věta podřadná *que Arturo se quedase* interpretuje jako budoucí komplement slovesa *ordenar*. Slovesná forma *quedase* vyjadřuje čas, který následuje po *ordenó* jako přirozený řetězec událostí, který říká, že rozkazy ovlivňují budoucí chování osob.

(7) *Su jefe ordenó que Arturo se quedase en Nueva York.*⁷

Sloveso *ordenar* je tedy restriktivní predikát ve vztahu k souslednosti časové. Konkrétněji se jedná o predikát orientace prospektivní (*predicado de orientación prospectiva*) a patří podle autorů *Nueva gramática de la lengua española* do první z následujících pěti skupin: (a) predikáty vlivu (*predicados de influencia*); (b) predikáty vlivu (*predicados de influencia*); (c) predikáty vůle (*predicados de voluntad*); (d) predikáty předpovědi (*predicados de predicción*); (e) predikáty rozhodnutí nebo odhodlání (*predicados de resolución o determinación*); (f) predikáty způsobové (*predicados modales*) (RAE 2009: 1844).

Korelace časů je závislostní jev mezi dvěma nebo více slovesnými formami a je úzce spojena se vztahem tzv. syntaktické subordinace, která se musí vyskytovat ve větách, kde se objevují dané formy. Tento jev se projevuje ve větách, kdy slovesné formy nabývají různých interpretací podle toho, zda se vyskytují ve větách nadřazených nebo podřazených, dále v případech kdy se některé slovesné formy mohou objevit pouze ve větách nadřazených, ale ne ve větách podřadných, a nakonec v případech, kdy se stupeň závislosti interpretace některých slovesných forem s ohledem na jiné slovesné formy mění podle typu věty podřadné.

Slovesné formy v podmětných větách umisťují na časovou linku čas, ve kterém se odehrává děj podřadné věty, s ohledem na čas, ve kterém se odehrává hlavní děj. Čas věty podřadné může předcházet času věty hlavní, ale může ho i následovat nebo probíhat současně. Časy, kterými se obvykle vyjadřují časové vztahy předčasnosti, následnosti nebo simultánnosti v podmětných větách podřadných, se mohou pojit jak s indikativem, tak i se subjunktivem⁸.

⁷ RAE, op. cit.: 1844.

⁸ FERNÁNDEZ LÓPEZ, Justo: "La concordancia temporal en español", Hispanoteca. On-line, dostupné z: <http://hispanoteca.eu/gram%C3%A1ticas/Gram%C3%A1tica%20espa%C3%B1ola/Tiempos%20-Correspondencia%20de%20tiempos.htm> [cit. 5. 2. 2015]

Následující tabulka ukazuje závislost věty vedlejší na větě hlavní. Tabulka je rozdělena do tří skupin podle typu závislosti, které představuje souslednost časová. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, máme tři typy závislosti, tedy vztah předčasnosti, následnosti a minulosti, rozdělené do sfér, které jsou vlastní španělskému jazyku, tedy do sféry přítomnosti a minulosti.

Tabulka č. 1: Znázornění závislosti času ve větě vedlejší na čase věty hlavní⁹

	Hlavní čas patří do sféry přítomnosti	Hlavní čas patří do sféry minulosti nebo se jedná o minulý složený čas (pretérito perfecto compuesto)
Předčasnost	Pretérito perfecto simple (8a) Pretérito perfecto compuesto (8b) Pretérito imperfecto (8c) Futuro perfecto con valor modal de conjetura o probabilidad (8d)	Pretérito pluscuamperfecto (8e) Condicional perfecto con valor modal de conjetura o probabilidad (8f)
Následnost	Futuro (9a) Presente de subjuntivo (9b) Ir a + infinitivo (presente) con significado de futuro próximo (9c) Presente con valor temporal Secundario de posterioridad (9d)	Condicional (9e) Pretérito imperfecto de Subjuntivo (9f) Ir a + infinitivo (pretérito imperfecto) con significado de futuro próximo o como marca de discurso indirecto (9g, h) Pretérito imperfecto con significado de futuro próximo o como marca de discurso indirecto (9c, i)
Simultánnost	Presente (10a) Futuro con valor modal de conjetura o probabilidad (10b) Ir a + infinitivo (presente) con significado aspectual prospectivo (10c) Pretérito perfecto compuesto con significado aspectual de perfecto (10d)	Pretérito imperfecto (10e) Condicional con valor modal de conjetura o probabilidad (10f) Ir a + infinitivo (pretérito imperfecto) con significado aspectual prospectivo (10g) Pretérito pluscuamperfecto con significado aspectual de perfecto (10h)

⁹ CARRASCO GUTIÉRREZ, Ángeles. *El tiempo verbal y la sintaxis oracional. La consecutio temporum*, atp. BOSQUE, Ignacio, DEMONTE, Violeta. Gramática de la lengua española. Madrid 2004

Předčasnost

- (8)
- a. *María sabrá el jueves que nota obtuvo el día anterior.*¹⁰
 - b. *Me extraña que Juan se haya callado hasta ahora.*
 - c. *Es cierto que la familia se oponía a la boda.*
 - d. *No imaginamos que sentimientos habrá sentido hacia aquel hombre que no había sabido ni vencer ni morir en su lucha gigantesca.*
 - e. *El testigo ha negado que le hubieran ofrecido dinero por cambiar su declaración.*
 - f. *Y dijo entre sí que tales dos locos como y amo y mozo no se habrían visto en el mundo.*

Následnost

- (9)
- a. *Ese sorteo decidirá quiénes serán excedentes de cupo.*
 - b. *Insistimos en que te encargues de todo de ahora en adelante.*
 - c. *¡Que dice que se va a casar en abril!, ¿pero no dijo hace un mes que se casaba en diciembre?*
 - d. *Dentro de unos instantes los altavoces anunciarán que el tren con destino Soria sale en pocos minutos.*
 - e. *(Dijeron que) Ese sorteo decidiría quiénes serían excedentes de cupo.*
 - f. *Yo he querido que mantuviese viva siempre la memoria de lo que pasó*
 - g. *Dijo que se iba a casar en diciembre.*
 - h. *Hace un mes se iba a casar en diciembre.*

Simultánnost

- (10)
- a. *(Estoy convencida de que) Juan contestará que está cansado.*
 - b. *Supongo que Juan se sentirá muy solo en este momento.*
 - c. *Juan dice que se va a casar.*
 - d. *Es imposible que ya lo hayas hecho.*
 - e. *Le sorprendió que el camión de la basura pasara los domingos.*
 - f. *En el fondo de ella misma, Anita se preguntaba si Federico conocería la verdad.*
 - g. *Juan dijo hace un mes que se iba a casar (, pero luego cambió la idea).*
 - h. *Juan se enteró al día siguiente de que María ya había vendido su entrada*

¹⁰ Příklady z (8), (9) a (10) převzaty z Carrasco Gutiérrez 1999: 3082, 3083.

2.4. Syntéza použití souslednosti časů

Souslednost časů se tedy jasně týká přechodu přímé řeči na řeč nepřímou. Jana Králová ve své knize *Moderní gramatika španělštiny* jednoduše ukazuje, že vše lze tedy vyjádřit přímo (11a, b) (Králová, 1999: 119)¹¹

11. a. *Dice*: – *No tengo tiempo* - *Říká*: “*Nemám čas.*”¹²
b. *Me pidió*: - *No se lo digas* - *Požádal mě*: *Neříkej mu to.*

a nebo nepřímou (12a, b):

12. a. *Dice que no tiene tiempo* - *Říká, že nemá čas.*
b. *Me pidió que no se lo dijera* - *Požádal mě, abych mu to neříkal.*

Když porovnáme oba způsoby sdělení, tak vidíme, že jak ve španělštině, tak i v češtině se při přechodu z přímé řeči na nepřímou mění slovesná osoba, osobní zájmena, v některých případech příslovečná určení místa a času a u nepřímého rozkazu také slovesný způsob.

Španělština nicméně na rozdíl od češtiny využívá pravidel tzv. *souslednosti časové*, a to v těch případech, kdy je sloveso v uvozovací větě v minulém čase nebo v podmiňovacím způsobu (13) (Králová, 1999: 121).

13. *Comprendí que poseía un don*¹³ - *Pochopil jsem, že mám odlišný diferente que me distraía de los demás. dar, který mě vzdaluje ostatním.*

Pokud je minulým časem hlavní věty minulý čas složený, není použití pravidel souslednosti časové povinné (14a), ale použita být mohou (14b):

14. a. *Antonio Rami ha afirmado que la integración en la Unión Monetaria Europea va a beneficiar a las islas Baleares ...*
b. ... *hemos ordenado que los vecinos desalojarán el inmueble.*

Za podmínky, že máme uvozovací větu v minulém čase nebo v podmiňovacím způsobu, můžeme pravidla souslednosti časové jednoduše vyjádřit v takovémto schématu (Králová, 1999: 120).

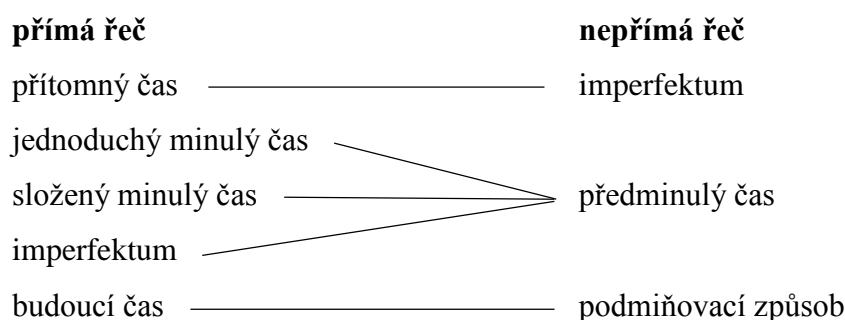
¹¹ Dle obecně platného úzu je jako autorka této knihy uvedena pouze Jana Králová, ač jsou autoři této knihy také Josef Dubský a Valerio Báez San José

¹² Příklady (14a, b) a (15a, b) převzaty z Králová 1999: 119 – 122.

¹³ Králová, op. cit.

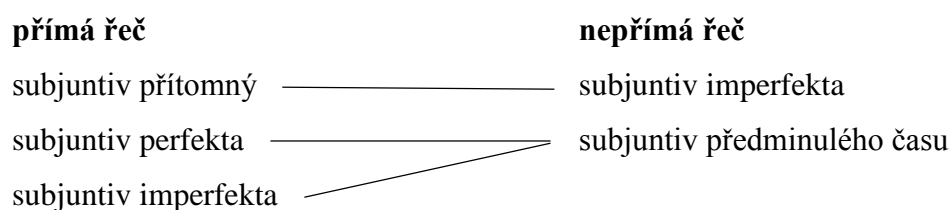
¹⁴ Králová, op. cit.

Schéma č. 2: pravidla souslednosti¹⁵

Podobným způsobem se chová souslednost časů ve větách se subjuntivem:

Schéma č. 3: subjuntiv v souslednosti

Časová určenost věty se tedy může vyměřit pomocí okamžiku, ve kterém se mluvčí nachází, a sloveso je tedy ve formě přítomného času. Jelikož přítomnost není, jako časová zóna zcela přesně určena můžeme toho času používat i pro bezprostřední děje, které ještě nenastaly. Když odkazujeme na události, které se odehrály před okamžikem promluvy, používáme minulé časy a budoucí časy pro události, které ještě nenastaly. Pokud nebudeme čas věty určovat pouze podle okamžiku promluvy, ale podle jiné akce, která se udála, potom musíme začít rozlišovat již zmíněné termíny simultánnost, předčasnost a následnost. Tyto rozdíly se projevují stejnou měrou v indikativu jako v subjuntivu (Gómez Torrego, 2000: 146-7).

Předcházející řádky se snažily ukázat, že souslednost časová má jasně daná, striktní pravidla a vnitřní logiku, které je třeba dodržovat, a my, jakožto mluvčí jazyka, který španělský systém souslednosti časů nepoužívá, bychom se s nimi měli obeznámit a dodržovat je. Nicméně situace není tak jednoznačná, jak se může zdát. Navzdory všemu řečenému, se pravidla souslednosti časové nepoužívají automaticky pokaždé, když narazíme na vzorec, ve kterém by se zdánlivě použít měla.

¹⁵ Králová, op. cit.

3. Porušování souslednosti časové

V jazyce nemůžeme slepě následovat gramatická pravidla, je třeba se soustředit i na další aspekty výpovědi než je forma nadřazeného slovesa. Případů, kdy se pravidla souslednosti časů ne zcela dodržují, není málo a je třeba se s nimi seznámit, stejně jako s případy, kdy se pravidla obejít nedají.

3.1. Porušování souslednosti časové ve vztahu k simultánnosti dějů

Pravidla souslednosti se nepoužívají v těch případech, kdy mluvčí považuje obsah věty podřadné za stále platný i v době, kdy pronáší větu hlavní (Ulašín, 2012: 366) (18a). Jde vlastně o reprodukci obecně platných tvrzení, jedná se o tzv. gnómičský přezens (Králová, 1999: 122).

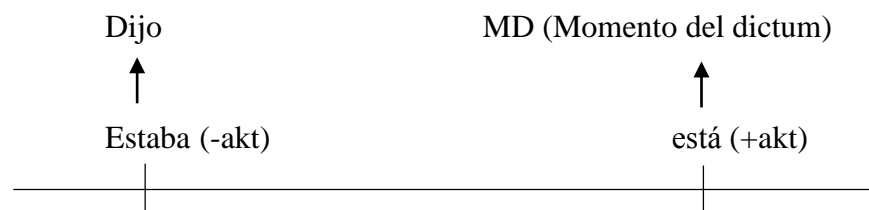
15. *Una cosa que ha sorprendido a los químicos y que **aparecía** hace cosa de un año en la revista Nature es que **hay** compuestos presentes en el chocolate que **actúan** sobre el mismo receptor ...*¹⁶

Porušování pravidel souslednosti může sloužit i k záměrné úpravě toho, co chceme vyjádřit. Souslednost ve vztahu k simultánnosti nám zdánlivě diktuje, že věta (16a) je jediná možná a říkáme jí, že někdo řekl, že byl nemocný v okamžiku promluvy. Nicméně souslednost vyjadřuje simultánnost i k současnosti (16b) a touto větou vyjadřujeme, že daná osoba nemocná byla a stále je (Ulašín, 2012: 366).

16. a. *Dijo que **estaba** enfermo.*¹⁷
b. *Dijo que **está** enfermo.*

Schéma č. 4: simultánnost dějů¹⁸

*Dijo que **está** enfermo.*

¹⁶ Králová, op. cit.

¹⁷ ULAŠÍN, Bohdan (2012): "Consecución temporal: posibilidades de jugar", Verba Hispanica, XX, 1, 365-374, Dostupné z <http://revije.ff.uni-lj.si/VerbaHispanica/article/download/2666/2358> [cit. 25. 2. 2015]

¹⁸ Ulašín, Bohdan, op. cit.

3.2. Porušování souslednosti časové ve vztahu k následnosti dějů

Souslednosti časové se také nevyužívá v případě, že časový úsek, ve kterém se měl odehrát děj vedlejší věty, stále trvá nebo ještě vůbec nenastal (17) (Králová, 1999:122).

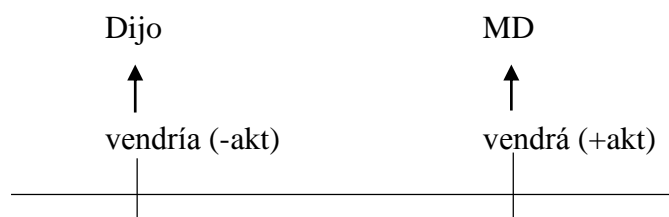
17. *La titular de Educación **insistió** además en el hecho de que este nuevo curso **será** el de las nuevas tecnologías.*¹⁹

Podobně jako v předchozí části můžeme tedy rozlišovat výpověď, která se vůbec nevztahuje k přítomnosti (18a), všechny její aspekty se již odehrály a tedy již víme, zda daná osoba dorazila nebo ne, od výpovědi, která se naopak k přítomnosti vztahuje (18b) a to, zda daná osoba dorazí, se teprve uvidí (Ulašín, 2012: 368).

18. a. *Dijo que **vendría**.*²⁰
b. *Dijo que **vendrá**.*

Schéma č. 5: následnost dějů²¹

Dijo que vendría.

3.3. Porušování souslednosti časové ve vztahu k předčasnosti dějů

V některých větách se děj ve větě podřadné V2, který předchází událostem ve větě hlavní V1, nevztahuje k větě hlavní, ale k okamžiku promluvy (19), což má za následek, že se sloveso podřadné nachází ve tvaru jednoduchého času minulého, stejně jako slovesná forma věty hlavní.

19. *Dijo que lo **trajo**.*²²

Také se může stát, že děj vyjádřený ve větě podřadné se ve skutečnosti udál dříve než akce ve větě hlavní (20a). Sloveso je v předpřítomném čase, jelikož se vztahuje k okamžiku promluvy, a ne ke slovesu ve větě hlavní. Časová nekoherentnost je možná

¹⁹ Příklad převzat z Králová, 1999: 122.

²⁰ Příklady převzaty z Ulašín, 2012: 367, 368.

²¹ Ulašín, Bohdan, op. cit.

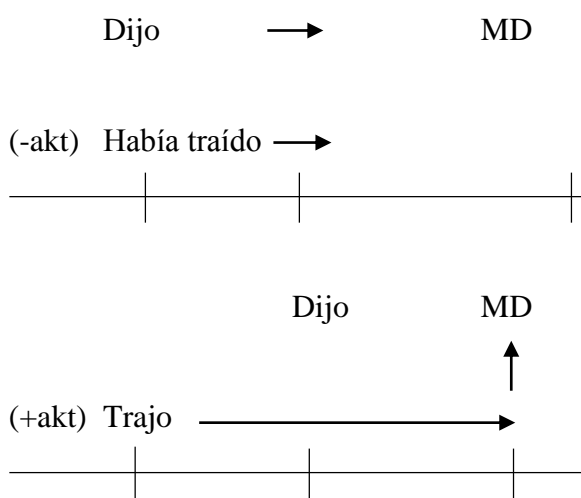
²² Ulašín, Bohdan, op. cit.

díky tomu, že se ve větě nacházejí časová určení *ayer* a *este año*. Pokud ovšem změním časové určení (20b), forma slovesa se změní. Změní se ovšem i význam věty: zatímco děj ve větě (20b) je ukončen, události ve větě (20a) jsou ještě otevřené (Ulašín, 2012: 369).

20. a. *Pepe nos dijo ayer que este año **ha estado** una vez en España.*
 b. *Pepe nos dijo ayer que el mes pasado **había estado** una vez en España.*

Schéma č. 6: předčasnost dějů²³

Dijo que lo había traído.

3.4. Další případy

Autoři J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto ukazují příklady účelových vět s hlavním slovesem v minulém čase jednoduchém (*pretérito indefinido*), ve kterých je možné, ačkoliv se to hodnotí méně kultivovaně, že se sloveso v podřadné větě bude nacházet v přítomném subjuntivu (21), pokud má děj v podřadné větě univerzální časovou platnost (J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto, 1985: 25-27).

21. *Dios **ordenó** que los hombres se **amen** los unos a los otros.*²⁴

Jana Králová také zmiňuje případ, kdy mluvčí nevyužívá pravidla souslednosti v těch případech, kdy chce zdůraznit, že se jeho sdělení netýká pouze okamžiku výpovědi, ale má obecnější platnost (22):

²³ Ulašín, Bohdan, op. cit.

²⁴ Příklad převzat z J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto, 1985: 25-27)

22. *No le **gustaría** que a los jóvenes de hoy les **suceda** como a él ...*²⁵

3.4.1. Sousednost významu

Časová interpretace hlavního slovesa se odvozuje od nabytí druhotného časového významu nebo od modality daného slovesa. Jedná se o historický prézens a o modální kondicionál zdvořilosti. Sousednost, která se utváří a stará se o novou časovou interpretaci hlavního slovesa (S1), se nazývá *sousednost významu*. Tato souslednost ignoruje, že časové sféra, do které patří hlavní sloveso, se liší od jeho základního časového významu.²⁶

3.4.2. Historický prézens

Historický prézens indikuje simultánnost děje s okamžikem promluvy, ale indikuje i předčasnost, stejně jako čas sféry minulosti nebo složený předminulý čas (*pretérito perfecto compuesto*). Toto způsobuje, že se v podmětných větách nacházejí stejné slovesné formy, které se podřizují časům ve sféře minulosti nebo ve složeném předminulém čase, a ne ty, které se pořizují časům ve sféře přítomnosti, jak to ukazuje věta (23):

23. *Y es entonces cuando le **digo** que muchas personas **habían sido** testigos de su infracción (anterioridad), que yo **tenía** todas las de ganar (simultaneidad) y que mi abogado **arreglaría** todo (posterioridad).*

3.4.3. Zdvořilostní podmínka

Kondicionál je čas sféry minulosti, který vyjadřuje následnost děje vyjádřeném slovesem s ohledem na další děj, který předchází okamžiku promluvy a u kondicionálu zdvořilosti je význam v přítomnosti a slovesné formy podmětných vět nejsou ty, které jsou obvykle podřazeny času ve sféře minulosti (24):

24. a. *Yo **diría** que aprobó a la tercera. (anterioridad).*
b. *Yo **apostarí**a a que está en el cine. (simultaneidad).*
c. ***Jurarí**a que el tren sale a las tres. (posterioridad).*

²⁵ Příklad převzat z Králová, 1999: 122.

²⁶ FERNÁNDEZ LÓPEZ, Justo: "La concordancia temporal en español", Hispanoteca. On-line, dostupné z: <http://hispanoteca.eu/gram%C3%A1ticas/Gram%C3%A1tica%20espa%C3%B1ola/Tiempos%20- Correspondencia%20de%20tiempos.htm> [cit. 5. 2. 2015]

Tyto zmíněné kombinace jsou možné díky tomu, že se zde souslednost vztahuje více k samotnému smyslu věty než k základnímu časovému významu podmínky (*significado temporal primario del condicional*). Význam přítomnosti zde díky tomu tedy nabývá význam zdvořilosti, hypotézy nebo domněnky.

Je to podobné jako v následujících třech příkladech, podle obecných pravidel by měla být všechna slovesa v podřadných větách v subjuntivu imperfekta nebo předpřítomného času, ale mluvčí si vybere čas přítomný, aby více zdůraznil, že se, vzhledem k okamžiku promluvy, jedná o současné (25a) nebo budoucí události (25b). A v příkladu (25c) použil mluvčí předpřítomný čas (*pretérito perfecto*), aby dal jasně najevo, že událost skončila nedávno anebo neví, zda se daná událost vůbec stala (20d) (J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto, 1985: 26-27).

25. a. *Yo no diría que Adolfo sea el más guapo.*²⁷
 b. *Querría que **estés** aquí antes de las 12.*
 c. *Sería una vergüenza que **haya dejado** a la familia en la miseria.*

Následující tabulka jednoduše shrnuje souslednost významu v relativních vztazích předčasnosti, následnosti a simultánnosti.

Schéma č. 7: shrnutí významové souslednosti²⁸

Hlavní věta obsahuje historický přezens	Hlavní věta obsahuje zdvořilostní podmínku
Slovesné formy, které se podřizují časům ze sféry minulosti nebo složenému času předpřítomnému v podřadné větě.	Slovesné formy, které se podřizují časům ze sféry přítomnosti v podřadné větě.

3.5. Závěr

Mluvit o „porušování“ gramatických pravidel, jakýchkoli, je velice ošidné. Jazyk je živý organismus a jazyková pravidla nejsou nakonec tak striktní, jak se může zdát. Jak ukazují poslední odstavce, pravidla souslednosti - a týká se to i jiných gramatických pravidel - se dají „porušit“, aniž by se z výpovědi stal agramatický řetězec, musíme však počítat s tím, že „porušení“ pravidel více či méně změní význam celé věty. Pravidla se vlastně řídí jedním obecným zákonem. Všechny struktury, ve kterých se věta vedlejší

²⁷ Příklady přejaty z J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto, 1985: 26-27

²⁸ FERNÁNDEZ LÓPEZ, Justo: “La concordancia temporal en español”, Hispanoteca. On-line, dostupné z: <http://hispanoteca.eu/gram%C3%A1ticas/Gram%C3%A1tica%20espa%C3%B1ola/Tiempos%20-Correspondencia%20de%20tiempos.htm> [cit. 5. 2. 2015]

vztahuje k ději, který předchází nebo je souběžný s okamžikem promluvy, se sloveso v podřadné větě může nacházet v přítomném čase. Pokud se děj odehrál těsně před okamžikem promluvy, může se sloveso v podřadné větě nacházet v minulém subjuntivu (*pretérito perfecto de subjuntivo*) (J. Borrego, J. G. Assencio a E. Prieto, 1985: 25-27).

4. Praktická část

4.1. Metoda a cíle

Jako metodu k vypracování praktické části této bakalářské práce jsem zvolil frekvenční analýzu, jelikož cílem práce je frekvenční analýza používání nebo „porušování“ souslednosti časové po předpřítomném čase (*pretérito perfecto*) na základě mluveného korpusu CREA Královské španělské akademie. Analýza se bude týkat výhradně kontinentální španělštiny, a proto jsem v geografickém nastavení korpusu CREA vybral pouze Španělsko, jazykové a gramatické odlišnosti latinskoamerické španělštiny tedy nebyly vzaty do úvahy.

Nastavení korpusu CREA bylo tedy následující: vyhledávací pole (*consulta*) vždy obsahovalo spojení *decir que* v předpřítomném čase, postupně ve všech osobách (*ha dicho que, hemos dicho que etc.*). V poli *medio* byl vybrán mluvený korpus (*oral*) a v zeměpisném nastavení bylo vypráno pouze Španělsko, ostatní filtry jako *autor, cronológico* nebo *tema* nebyly využity. Výsledkem je celkem 455 případů ve 330 dokumentech, stáří záznamů se pohybuje od roku 1990 dodnes. Počet výsledků k jednotlivým hledaným výrazům se, jak vidíme v následující tabulce, značně liší:

Schéma č. 8: počet výsledků hledání

Hledaný výraz	Počet výsledků
He dicho que	107
Has dicho que	56
Ha dicho que	184
Hemos dicho que	22
Habéis dicho que	1
Han dicho que	85

Při analýze jsem procházel zvláště každou vyhledanou položku a všiml jsem si slovesných forem, které následovaly za již zmíněným spojením *decir que*. Všechny případy jsou rozděleny do jednotlivých kategorií a každá kategorie vysvětluje důvody,

kteřé mluvčí vedly k použití dané slovesné formy. Případy, které jsou dále označovány jako *nelze použít*, jsou takové, ve kterých se za vyhledávaným spojením neobjevila žádná slovesná forma, nýbrž slova jako například *sí*, *no* a jiné.

4.2. Zdroj použitý pro analýzu – Corpus CREA

Korpus CREA (*el Corpus de Referencia del Español actual*) je soubor textů z různých zdrojů, které jsou zálohovány v počítači, díky čemuž je možné si různá slova vyextrahovat a poté studovat jejich význam a kontext, ve kterém se nacházejí. Korpus musí obsahovat obrovské množství textů, aby zvládl obsáhnout všechny odchylky a rozmanitost daného jazyka. Korpus CREA proto obsahuje více než 160 milionů záznamů. Obsahuje široké množství psaných i mluvených textů ze všech španělsky mluvících zemí z let 1975 - 2004. Psané texty byly vybírány z knih, novin i časopisů, a zahrnují tedy více jak 100 různých druhů látek a témat, mluvený jazyk naopak reprezentují transkripce zvukových záznamů získané hlavně z rádia a televize.

Korpus je hojně využíván při sestavování slovníků pro jeho schopnost okamžitě potvrdit, zda se zadávaný výraz či slovní spojení shoduje s jazykovou realitou. Od svého vzniku je korpus CREA zdrojem pro různé výzkumy týkající se současné španělštiny, jde především o lingvistické výzkumy, nicméně CREA slouží i v oblastech mimo lingvistiku, v oblastech jako je reklama, názvosloví nebo sociologie, nemluvě o množství produktů, které z informací obsažených v korpusu vychází, jako jsou různé gramatiky, slovníky nebo programy na kontrolu pravopisu.²⁹

4.3. Vstupní hypotéza

Analýza výsledků po zadání spojení *decir que* v předpřítomném čase je zaměřena na postihnutí preferencí v používání různých časů v souvislosti se sousledností časovou a i na její případné porušování. Mým předpokladem je, že tradiční zásady souslednosti časové nebudou po předpřítomném čase ve větě hlavní zcela používány a jejich použití změní význam věty. Domnívám se, že slovesné časy v závislé větě budou řízeny spíše zásadami pro použití jednotlivých časů a nepřímá řeč na ně nebude mít velký vliv. Je tedy pravděpodobné, že se po zmíněném spojení *decir que* vyskytne velké množství

²⁹ Corpus CREA de la Real Academia Española: <http://www.rae.es/recursos/banco-de-datos/crea> [cit. 20. 3. 2015]

slovesných forem, a předpokládám, že žádné s těchto spojení se nebude moci považovat za chybné, pouze bude třeba vysvětlit, co mluvčího k takové kombinaci časů vedlo.

4.4. Výsledky analýzy

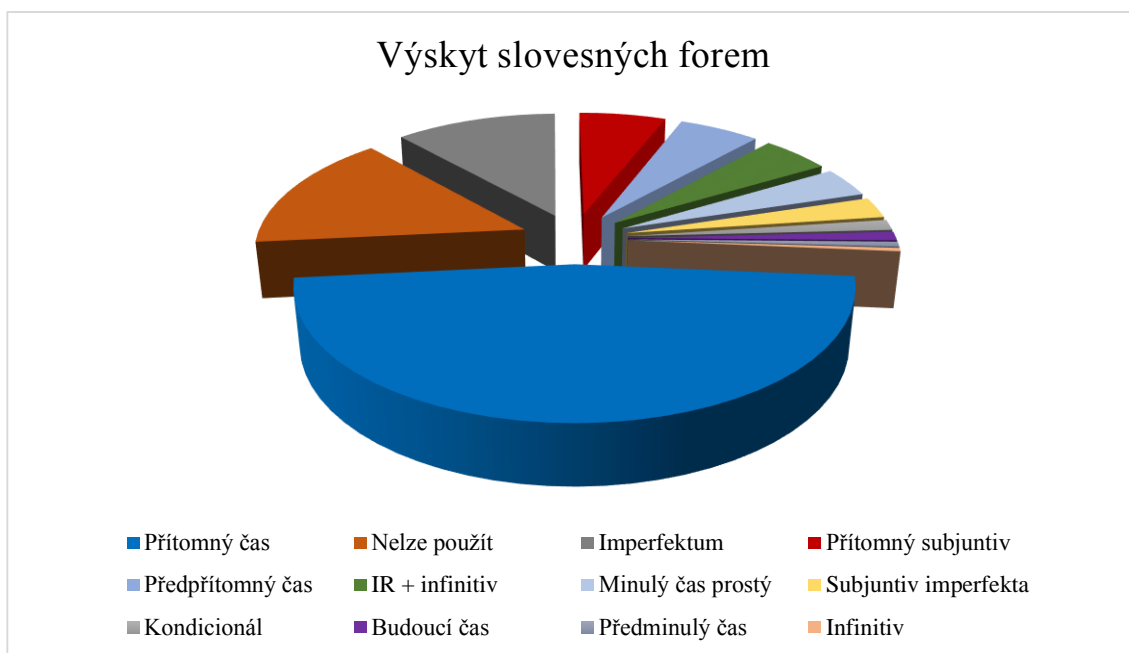
Do korpusu CREA jsem postupně zadal spojení *decir que* v předpřítomném čase ve všech osobách (*he dicho que, habéis dicho que ...*) a pak jsem zaznamenal slovesné formy, které se za zmíněným spojením vyskytly. Počet výskytů jednotlivých slovesných forem můžete vidět na následující tabulce:

Schéma č. 9: nalezené slovesné formy

Slovesná forma	He dicho	has dicho	ha dicho	hemos dicho	habéis dicho	han dicho
Přítomný čas	40	30	87	10	1	46
Nelze použít	16	10	33	1	0	8
Imperfektum	17	7	15	2	0	11
Přítomný subjuntiv	14	2	7	2	0	3
Předpřítomný čas	7	4	9	0	0	6
IR + infinitiv	6	0	7	6	0	3
Minulý čas prostý	2	0	11	1	0	3
Subjuntiv imperfekta	3	1	5	0	0	3
Kondicionál	1	0	5	0	0	0
Budoucí čas	0	0	3	0	0	2
Předminulý čas	1	0	2	0	0	0
Infinitiv	0	2	0	0	0	0

Výsledky v tabulce jsou vyjádřeny v následujícím grafu, ve kterém lze zřetelně vidět množství jednotlivých slovesných forem, které se vyskytly po spojení *decir que* v předpřítomném čase, a jejich zastoupení v celkových výsledcích. Ze slovesných časů má nejvyšší zastoupení přítomný čas a nejnižší předminulý čas.

Graf č. 1: Výskyt slovesných forem

Můžeme tedy vidět, že se za spojením *decir que* postupně vyskytlo 12 různých slovesných forem (budoucí čas vyjádřený slovesnou perifrází *ir + infinitiv* byl považován za samostatnou slovesnou formu, i když sloveso *ir* se samozřejmě vyskytovalo v různých slovesných časech). Druhý největší počet výsledků je *nelze použít* (26) tyto věty byly do výsledků zahrnuty jen pro přesnost údajů, ale pro absenci analyzovatelné slovesné formy na ně nebude dále brán zřetel. Jedná se o 68 vět, což je přibližně 14% z celkového počtu.

26. a. *¿Ve por qué le he dicho que desgraciadamente **Sí Sí.***
 b. *La guerra es como vamos a ver. Yo he dicho que **sí.***
 c. *¡Qué le he dicho que **no!***

Nejčastější slovesná forma je tedy přítomný čas prostý, následován imperfektem a přítomným subjuntivem. Nejmenší výskyt jsem zaznamenal u předminulého času a infinitivu. Všechny ukázkové věty vyskytující se v praktické části mé práce byly vyhledány v korpusu CREA.

4.4.1. Výsledky analýzy: *přítomný čas prostý*

Přítomný čas prostý byl nejčastější slovesnou formou vyskytující se za spojením *decir que* v předpřítomném čase. Byla to nejčastější forma napříč všemi osobami, jedná se přesně o 214 vět, což je přibližně 47 % ze všech výsledků.

Jak jsem již psal v teoretické části práce, souslednost časová není u předpřítomného času nutná, ale používat se může. Nicméně množství vět s přítomným časem ve větě hlavní ukazuje, že tendence je spíše souslednost nepoužívat (27):

27. a. *Que te contesten ni que te insulten porque tú has dicho que a ti no te **importa**.*
b. *Usted ha dicho que el ejército iraquí **está** ahí.*
c. *... pero le he dicho que **tengo** que hablar con el electricista.*
d. *Entonces le han dicho que si no **quiere** pagar las cien mil pesetas ...*

Mohli bychom spekulovat, že pokud by v těchto a jiných případech nebyl použit čas předpřítomný, ale minulý prostý, bylo by použití souslednosti mnohem pravděpodobnější (28):

28. *Usted dijo que el ejército iraquí **estaba** ahí.*

Nicméně v části o “porušování” souslednosti se píše, že souslednost časová se nemusí použít v případě, že událost, o které mluvíme, chceme označit za stále platnou (29):

29. a. *Pues me habéis dicho que **hay** una serie de cosas.*
b. *Si si he dicho que él **es** profesor en la Universidad de Nueva York.*
c. *... que yo siempre he dicho que me **gusta** mucho pintar la nieve.*
d. *En cambio un glaciar no, en un glaciar ya os he dicho que nos **da** igual.*

V těchto větách by se mohlo zachovat podřadné sloveso v přítomném čase, i kdyby bylo řídicí sloveso v čase minulém (*dije que*), jelikož by to mluvčímu umožnilo vyjádřit, že daná skutečnost stále trvá a nemění se (30a). Profesor ve větě (29b) pravděpodobně stále pracuje na univerzitě v New Yorku, mluvčího věty (29c) stále baví malovat sníh a nikdy nepřestalo. V případě, že bychom v těchto případech použili souslednosti časů, například u věty (30b), naznačovali bychom, že daná skutečnost již neplatí.

30. a. *Si si he dicho que él **es** profesor en la Universidad de Nueva York.*
b. *Si si he dicho que él **era** profesor en la Universidad de Nueva York.*

Toto ukazuje, že použití souslednosti časové nebo naopak její nepoužití není pouze záležitostí gramatiky, ale také sémantiky. Jde o to, že použitím nebo nepoužitím souslednosti můžeme změnit význam věty, a proto bych ne vždy mluvil o jejím

„porušování“, ale spíše o “nepoužití”. Je třeba také zmínit tzv. stálé pravdy nebo věci, které se nemění, a proto se o nich hovoří v přítomném čase (31):

31. a. *Me has dicho que ella es sudamericana.*

b. *¿cómo me has dicho que te llamas?*

Podle mého názoru je přítomný čas nejpoužívanější slovesnou formou po spojení *decir que* v předpřítomném čase poměrně logický výsledek: (a) kvůli samotné povaze předpřítomného času. Zatímco minulý čas mluví o minulosti, tedy o tom co se už kdysi stalo, předpřítomný čas vždy mluví spíše o přítomnosti. Větou v předpřítomném čase vždy sdělujeme něco s platností v přítomnosti, něco, co je tady a teď. Tímto bychom si mohli vysvětlit proč je přítomný čas u rodilých mluvčích tak *oblíbený* a proč není použití souslednosti obligatorní – mluví se vlastně o přítomnosti, (b) dále je třeba si uvědomit, že přítomný čas má schopnost vyjadřovat i budoucnost (32), (c) a když k tomu přidáme možnost použití přítomného času i v případě, že je řídicí sloveso v čase minulém (když chceme naznačit, že daná realita stále platí), není vysoké procento výskytu přítomného času nikterak překvapivé.

32. a. *He dicho que se va mañana, no sé si ha salido.*

b. *Vela me ha dicho que mañana está Paco Ramírez ¡allí!*

c. *Nos ha dicho que mañana nos lo explica él.*

4.4.2. Výsledky analýzy: imperfektum

Imperfektum byla druhá nejčastější slovesná forma vyskytující se za spojením *decir que* v předpřítomném čase. Jedná se o 52 vět, což je přibližně 12 % z celkového počtu výsledků.

Imperfektum je slovesný čas, který se v nepřímě řeči pojí více s minulým časem prostým, což ukazuje následující tabulka:

Schéma č. 9: výsledek hledání

Zadání	Počet výsledků
<i>ha dicho que estaba</i>	9
<i>dijo que estaba</i>	255

Byl prohledán celý korpus, bez zvláštních omezení.

Devět výsledků pro předpřítomný čas a 255 pro minulý čas prostý ukazuje, že řídicí sloveso v čase minulém prostém zvyšuje pravděpodobnost výskytu imperfekta ve

větě závislé, což potvrzuje i má předchozí kapitola. Nicméně 11 % výsledků ukazuje, že imperfektum se pojí i s časem předpřítomným, význam tohoto spojení je záležitost této kapitoly (33):

33. a. *Cuéntame un poquito sobre tu familia. Bueno, ya te he dicho que mi padre **era** periodista ...*
b. *¿Cuál ha sido el equipo has dicho que Camerún te **atraía** de una forma especial?*
c. *Nos ha dicho que **tenía** mucha hambre y que quería ...*
d. *La verdad es que en el Telediario han dicho que **era** de tercera la carretera.*

Dle mého názoru je důvodem pro použití imperfekta ve všech těchto příkladech fakt, že se zde mluví opravdu a výhradně o minulosti, o událostech v minulosti, které do přítomnosti příliš nezasahují. Ve větě (33a) vypravěč říká, že jeho otec byl novinář, s největší pravděpodobností již není, a pokud bychom ve větě čas změnili (34), naznačovali bychom, že otec je stále novinářem, což by do značné míry změnilo význam věty.

34. *Cuéntame un poquito sobre tu familia. Bueno, ya te he dicho que mi padre **es** periodista ...*

Ostatní věty vyjadřují to stejné a je zde tedy vidět rozdíl mezi použitím přítomného času a imperfekta. Zdá se, že mluvčí použije imperfektum v případě, hovoří-li o něčem, co se jasně událo v minulosti, a použití imperfekta je schopné tuto skutečnost zdůraznit a pravděpodobně nejenom zdůraznit - použití imperfekta může být v těchto případech povinné, protože, jak jsem ukázal na příkladu (34), změna na přítomný čas mění význam i smysl celého sdělení.

Posunout něco do minulosti můžeme ovšem i z jiného důvodu (35):

35. a. *por supuesto, ya os he dicho que lo que **teníais** era el zodiaco, ¿no?*
b. *"¡Oye! He hablado con él y me ha dicho que tú lo **sabías**"*
c. *Me has dicho que **conocías** la parte sur.*
d. *... pero claro, a mí me han dicho que **era** para una entrevista*

Všechny tyto věty obsahují určitý stupeň nejistoty. Ani v jednom z příkladů si mluvčí není úplně jistý svým sdělením, některé věty jsou rovnou otázky, ty, jenž otázky nejsou, by se na ně mohly přepsat (35c) – *¿de verdad conoces la parte sur?* Jelikož si zde

mluvčí není jistý toho, jaká je opravdu skutečnost ve chvíli, kdy mluví – neví, zda jde o zvěrokruh, zda tázaný zná jižní část nebo jak se někdo jmenuje - použije imperfektum a na přítomnost se dotazuje minulým časem. Vypadá to, že imperfektum slouží jako forma, která dokáže oslabit *jistotu* věty. Je to způsob, jak se vyjádřit *nepřímo*, což si myslím, že můžeme demonstrovat, když si opět větu poupravíme (36a) versus (36b):

36. a. *Me has dicho que **conocías** la parte sur.*
b. *Me has dicho que **conoces** la parte sur.*

Věta (36b) je mnohem přímější a může působit až vyčítavě, (36a) zní *diplomatictěji*. Toto dle mého názoru potvrzuje i věta (37), což je klasická ukázka zdvořilosti, kdy je nepřímé použití imperfekta mnohem zdvořilejší, než by byl klasický přítomný čas.

37. *¿cómo has dicho que te **llamabas**?*

Rozdíl v použití přítomného času nebo imperfekta se tedy může zdát jasný. Přítomný čas je opravdu používán pro aktuální sdělení, zatímco imperfektum, které je v tomto směru spojováno spíše s časem minulým, je pak vázáno na případy, kdy se mluví výhradně o minulosti. Imperfektum je také méně *přímé* a může být v těch případech považováno za vyjádření zdvořilosti. Nic z uvedeného bych zatím nenazval „porušením“ souslednosti, jelikož použití takové nebo jiné formy závisí na tom, co chce mluvčí vyjádřit.

4.4.3. Výsledky analýzy: *přítomný subjuntiv*

Přítomný subjuntiv byla třetí nejčastější slovesná forma vyskytující se za spojením *decir que* v předpřítomném čase. Jde o 28 vět, což je přibližně 7 % z celkového počtu 455 vět. Tato kapitola se zaměří na to, zda si subjuntiv dokáže v pravidlech souslednosti prosadit nějaké změny.

Předpokládám, že chování subjuntivu nebude nijak narušovat klasické zásady souslednosti. Všechny příkladové věty (38) demonstrují chování subjuntivu v nepřímé řeči a zdá se, že subjuntiv z pravidel nijak nevybočuje.

38. a. *... **debe ser importante para nosotros** y si no ya he dicho que nos **vayamos**.*
b. *El que tú quieras. ¡Ése no! Ése no, ¿no me has dicho que el que yo **quiera**?*
c. *¿Pero quién ha dicho que **salgamos todos juntos**?*

d. ... *si queríamos hacer pero que le hemos dicho que hasta que no sepamos más bien ...*

e. *Bueno, ellos han dicho que no les mire la basura.*

Všechny příklady ukazují že, subjuntiv nikterak nemění pravidla souslednosti oproti svému indikativnímu protějšku a ani samotné použití subjuntivu v těchto větách nikterak nevybočuje ze známých *pravidel*. Potvrzuje se, že použití přítomného času v závislé větě, ať už v indikativu nebo v subjuntivu, je znakem toho, že mluvčí odkazuje na současné události, i když v případě subjuntivu se zde více odkazuje i na budoucnost, ovšem toto není způsobeno nepřímou řečí, ale spíše povahou samotného subjuntivu. Sloveso v závislé větě se chová stejně, jako kdyby byl ve větě hlavní čas přítomný (39a, b):

39. a. *¿Pero quién ha dicho que salgamos todos juntos?*

b. *¿Pero quién dice que salgamos todos juntos?*

Významy všech vět míří na přítomnost nebo budoucnost, podobně jako v kapitole o přítomném čase.

4.4.4. Výsledky analýzy: subjuntiv imperfekta

I přestože subjuntiv imperfekta se co do počtu výsledků neřadí ihned za množství výsledků pro *přítomný subjuntiv*, korpus obsahoval pouze 12 vět, což jsou přibližně 2 % z celku, je příhodnější postavit ho do srovnání s přítomným subjuntivem, podobně jako je tomu u indikativu, než ho mít vytrženě z kontextu na konci práce (40)

40. a. *Y a que ha aparcado ella el coche. Le he dicho que quitara el coche.*

b. ... *y luego Inés me ha sacado otra vez y me ha dicho que empezara yo con el tono.*

c. ... *esas lesiones, que después se ha dicho que fueran del atropello, como él declaró.*

d. *Muy supersticiosa? Sí, me lo han dicho que no te dijera.*

e. *Me has dicho que hiciéramos un repaso a doscientos cincuenta.*

f. ... *siempre se ha dicho que si se quedara aislado, perdido en una isla desierta, se moriría de hambre.*

Zde opět vidíme poměrně výrazný rozdíl oproti větám s přítomným subjuntivem ve vedlejší větě. Zatímco v případě indikativu se jedná o věty hovořící o přítomnosti či

budoucnosti, zde jde vidět jasný posun do minulosti. Prakticky všechny věty jsou variace na vyprávění, (40a, b, c, d, e). Je to tedy podobně jako u indikativu imperfekta, použití minulého času je zde ospravedlněno tím, že mluvčí hovoří o již proběhlých událostech, které pevně zasazuje do minulosti a komentuje je. Tyto události již nemají na běh přítomnosti velký vliv. Nicméně věta (40f) je trochu jiná, zde se jedná o klasickou podmínku. Mluvčí spíše opakuje, co někdo pravidelně říká. Tato věta se liší, protože má obecnější platnost, míří tedy i do jakési *hypotetické* budoucnosti. Až doteď se tedy dalo tvrdit, že imperfektum ve vedlejší větě v nepřímé řeči po řídicím slovesu v předminulém čase se vždy vztahuje pouze k ukončené minulosti, k vyprávění něčeho, co se již událo, ale tento příklad ukazuje, že v některých případech, v podmínkových větách, se imperfektum může *roztáhnout* do všech hypotetických rovin – minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Je to zajímavé vybočení, nicméně se nejedná o „porušení“ pravidel.

4.4.5. Výsledky analýzy: předpřítomný čas

Další slovesná forma, která se může v závislé větě objevit, je předpřítomný čas. Tento čas zabírá přibližně 5 % ze všech výsledků, což je přesně 26 vět. V této variantě se ve větě řídicí i podřazené vyskytuje stejný čas. Podle nalezených vět se zdá, že tento čas nijak souslednost neozvláštňuje a řídí se klasickými pravidly pro jeho použití (41):

41. a. *Bueno, yo los que más conozco, porque ya le he dicho que **he estado** en Galicia.*
- b. *Me ha dicho que ellos lo **han dejado** para que se venga.*
- c. *Y, para terminar, aquí se ha dicho que **ha habido** propuestas, yo no lo dudo.*
- d. *Hoy se ha dicho que el espionaje **ha perdido** eficacia ...*
- e. *No, pero antes han dicho que antes **han dicho** que era fácil.*

Definice předpřítomného času přibližně říká, že se jím popisují události a děje, které se odehrály (relativně) nedávno, před chvílí. Dále děje, které se stále nepovažují za ukončené. S tímto jsou spojeny výrazy *dnes*, *tento týden*, *letos*, které chápeme jako doposud probíhající. Také děje, které v minulosti započaly, ale mají platnost do přítomnosti, stále trvají nebo nějak zasahují do okamžiku promluvy, či děje, které se vyvíjejí a mohou se změnit. Myslím, že všechny věty bez problému následují zmíněné zásady, dle mého nijak nevybočují a jeho použitím mluvčí naznačuje právě jakousi spojitost minulosti s přítomností. Například věta (41d) je jasným zástupcem této třídy:

špionáž postupně během času ztratila účinek; netratila ho najednou, tento proces začal již v minulosti a pokračuje až dodnes. Fakt, že tento proces, ač začal v minulosti, pokračuje až do přítomnosti, je velice důležitý, protože jinak by se zde pravděpodobně použil čas předminulý.

4.4.6. Výsledky analýzy: předminulý čas

Četnost předminulého času ve výsledcích byla překvapivě velice nízká. Nalezl jsem pouze 3 věty, což je asi 0,5 %. I přesto se ale můžeme podívat, zda budou věty odpovídat odhadu v předcházející kapitole (42):

42. a. *Les he dicho que el Barcelona Atlético **había vencido** al Rayo y es al revés.*
- b. *Bill Clinton quien nada más ganar ha dicho que **había obtenido** más votos que Borís Yeltsin en su operación a corazón abierto.*
- c. *También Enrique Villar ha dicho que, efectivamente, **se habían tomado** medidas ...*

Jak již samotný název napovídá, předminulý čas popisuje děje, které se odehrály před nějakým jiným dějem v minulosti. Jak vidíme, tento aspekt všechny tři věty splňují a použití předpřítomného času je zde zcela logické. Je zde i jasně vidět rozdíl mezi použitím tohoto času oproti času předminulému. Když si tyto dvě možnosti porovnáme, (43) uvidíme jasný rozdíl.

43. a. *Hoy se ha dicho que el espionaje **ha perdido** eficacia ...*
- b. *Les he dicho que el Barcelona Atlético **había vencido** al Rayo y es al revés.*

Jde o ukončení děje v minulosti a trvání daného děje. Zatímco ve (43a) jde o dlouhodobě trvající děj, tak (43b) ukazuje jednorázovou akci. Všechny tyto věty odpovídají zavedeným poučkám o použití slovesných časů a můžeme tedy říci, že fakt, že jsou v podřadné větě, po řídicím slovesu v předminulém čase, je nijak neovlivňuje. Navíc tak malé procento použití předminulého času ukazuje, že se předpřítomný čas považuje za čas přítomnosti, a tedy se zde tolik neuplatňují pravidla souslednosti jako v případě času minulého, kde se více dbá na pořadí dějů, jelikož minulý čas se na rozdíl od toho předpřítomného považuje za jasný bod v minulosti, od kterého se odvíjí časová osa. To ostatně potvrzuje i korpus CREA v následující tabulce:

Schéma č. 10: výsledek hledání

Zadání	Počet výsledků
Ha dicho que había ...	5
Dijo que había ...	476

Byl prohledán celý korpus, bez zvláštních omezení.

Zde je jasně vidět rozdíl mezi případy, kdy je řídicí sloveso v čase předpřítomném a kdy v čase minulém. Předpřítomný čas málokdy spouští souslednost časovou, to znamená, že je málokdy brán jako bod v minulosti, před kterým se odehrával jiný děj. To znamená, že použití předminulého času po čase předpřítomném je vázáno na jasnou a dokončenou akci v minulosti, která se odehrála před momentem promluvy. Ve všech případech (44a, b, c) se něco událo a výsledek dané události je již známý (výsledek utkání, výsledek voleb), jinak by se o daném výsledku nemohlo ani hovořit, je tedy jasné, že se odehrál před momentem promluvy. Mluvčí v těchto případech použije předpřítomný čas ve větě řídicí, protože daná událost má vliv na přítomnost, např. (44a) - řekl jim špatný výsledek a teď jim to bude muset nějak vynahradit, ale v podřadné větě musí použít předminulý čas, protože je jasné, že o výsledku musel mluvit až potom, co zápas proběhl. Korpus nicméně ukazuje, že k této kombinaci dochází velmi zřídka. Použití předminulého času je mnohem frekventovanější v případech, kdy je hlavní sloveso v čase minulém.

4.4.7. Výsledky analýzy: *slovesná perifráze ir + infinitiv*

Slovesná perifráze *ir + infinitiv*, která označuje blízkou budoucnost, se ve výsledcích hledání objevila 22x, což činí přibližně 4 %. Sloveso *ir* se samozřejmě objevuje v různých slovesných časech, které zde zmiňuji každý zvlášť, nicméně celá perifráze označuje budoucnost, a tak uvidíme, zda tato skutečnost nějak ovlivňuje použití slovesných časů. Přesněji, sloveso *ir* se objevuje ve třech různých formách: nejčastěji (a) v přítomném indikativu (44a, b), (b) přítomném subjuntivu (44c, d), (c) v imperfektu (44e, f):

44. a. *Pero si ya te he dicho que te las voy a pagar mañana*
- b. *Cuando ha dicho que va a hablar de "cosas menores".*
- c. *No he dicho que se vaya a reformar.*
- d. *Yo no he dicho que vaya a matar a los drogadictos*
- e. *Sí, me han dicho que ibas a estar toda la tarde ...*
- f. *Hemos dicho que íbamos a ir a la Sierra.*

Rozložení slovesných tvarů v této části tedy vlastně kopíruje celkové výsledky, z nichž vyplývá, že přítomný čas a imperfektum jsou dvě nejčastěji používané slovesné formy.

Přítomný čas je použit ve větách (44a, b), ty mají v podřadné větě slovesnou perifrázi ve tvaru *voy a* a *va a* a toto použití souhlasí s výsledky v kapitole o přítomném čase. V těchto případech se skutečně hovoří o přítomnosti, respektive o blízké budoucnosti, obě akce se teprve mají udát. Nicméně ve větách (44e, f) již je použito imperfektum, věty opět vykazují jistou míru nejistoty.

Věty (46b) a (46e) jsou si vlastně velice podobné – někdo mluví o události, která se bude teprve dít, nicméně v jedné je k vyjádření budoucnosti použit čas přítomný a ve druhé imperfektum. Nemyslím si, že jsou tyto dvě věty zcela shodné, to by kolidovalo i se zásadou ekonomičnosti jazyka, která říká, že pokud jsou v jazyce dva odlišné výrazy, pak je mezi nimi vždy nějaký rozdíl, protože není důvod mít pro něco dva zcela shodné výrazy. Ten rozdíl je dle mého v tom, že věta (46b) mluví o něčem, co víme, že se stane, mluvčí si je jistější tím, že daná osoba bude mluvit o „maličkostech“, je to jistější budoucnost. Zatímco (46e) „řekli mi, že zůstaneš celý večer“ je nejistá. Mluvčí si ověřuje informaci, která, zdá se, nebyla správná. Prakticky je to otázka vyjádřená oznamovací větou – *Ty již odcházíš, ty nezůstaneš celý večer?* Což potvrzuje informace v kapitole o imperfektu, kde se tvrdí, že imperfektum se používá právě k otázkám nebo nepřímým vyjádřením, na rozdíl od přímočarého přítomného času. Ukazují to i věty (46c, d), subjuntiv je zde použit klasicky a přítomný čas je ospravedlněn jasným, přímým výrokem – *Já jsem neřekl, aby...* Zde není žádná pochybnost nebo nejasnost, a proto je zde použit přítomný čas místo imperfekta.

4.4.8. Výsledky analýzy: *minulý čas prostý*

Sloveso ve tvaru minulého času prostého se ve výsledcích objevilo přesně 17x, což je asi 3 % výskyt. Mým předpokladem je, že hlavní důvod pro použití toho času je jeho odlišnost od imperfekta. Jelikož se imperfektum používá pro popis okolností, opakovaných a častých dějů či jevů bez časového omezení, které se odehrávaly v minulosti, a minulý čas prostý (*indefinido*) se oproti tomu používá pro popis jevů, které se také odehrály v minulosti, ale byly ukončeny, používá se také pro jednorázové události, mají-li časový údaj, ze kterého lze poznat, že je situace ukončená. Správně rozpoznat a poté používat tyto dva časy je jednou z obtížnějších částí gramatiky, předpokládám, že

nepřímá řeč na ně nebude mít zásadní vliv a tyto časy se budou chovat podle klasických zásad. Zde je 5 ukázkových vět s minulým prostým časem v podřazené větě (45):

45. a. *No lo vieron pero lo oyeron los dos. Los dos me han dicho que lo **oyeron**.*
b. *Instructor lo que acabo de oírle que dice es que le han dicho que eso **sucedió**.*
c. *Me ha dicho que el caso suyo **ocurrió** hace seis años.*
d. *¿Y usted me ha dicho que la escuela primaria la **hizo** en casa?*
e. *¿Usted ha ido a París? Un momento, he dicho que **fui**, no que **llegué**.*

Hned v první větě (45a) můžeme vidět sérii sloves: *vieron, oyeron, han dicho, oyeron*, toto použití odpovídá definici indefinida: jsou to jednorázové akce, ne trvající události, které byly ukončeny v minulosti. Je vidět, že řídicí sloveso v předpřítomném čase nemá na své podřazené sloveso žádný vliv a to se vrací k minulému času prostému. Nebylo zde použito imperfektum, protože *slyšet něco* je jednorázová akce, a tak to mluvčí i chápe. Použito by samozřejmě být mohlo, ale změnilo by to význam věty. Nicméně v tomto případě by se určitě mohl objevit i předminulý čas (46):

46. *No lo vieron pero lo oyeron los dos. Los dos me han dicho que lo **habían oído**.*

Použití předminulého času by význam věty nijak radikálně nezměnilo, ale ukazuje se, že i zde mluvčí chápe předpřítomný čas jako jeden z časů přítomných a tedy nemá potřebu gramaticky vyjádřit předčasnost děje, jinak řečeno, nevidí ve spojení *han dicho* bod v minulosti, kterému něco předcházelo. To je velice důležité, protože v případě, že by bylo řídicí sloveso ve tvaru minulého času *dijeron*, byl by předminulý čas jistě vyžadován. Myslím, že toto by se pak dalo vztáhnout i na všechny ostatní věty. Věta (45b) obsahuje obdobné množství sloves: *acabo, dice, han dicho, sucedió*. Je jasné, že děj vyjádřený slovesem *suceder* se odehrál před všemi ostatními slovesy, ale jelikož jsou všechny v přítomném a předpřítomném čase, ani zde není třeba použití předpřítomného času. Věta (45c) navíc obsahuje jasné časové určení, *hace seis años*, a zajímavá je věta (45e), která je typickým příkladem pro ukončenost dějů v minulosti ... *he dicho que fui, no que llegué*. V českém překladu bychom ve všech větách pravděpodobně využili dokonavého vidu.

Určitě je třeba zmínit i větu (47), kde je sloveso *ir* použito k vytvoření další slovesné perifráze. Tuto větu je třeba okomentovat, jelikož jsem již několikrát opakoval,

že se minulý čas pojí s akcemi, nejlépe jednorázovými, které se udály a skončily. Toto spojení nicméně vyjadřuje probíhající děj. Je tedy důležité říci, že to samozřejmě není působením souslednosti časů, tato slovesná perifráze takto ve španělštině prostě funguje a ani nepřímá řeč na ni očividně nemá vliv.

47. *Bien, bueno he dicho que la familia fue creciendo ...*

Prostý čas minulý, tzv. indefinidum, se tedy dá bez problému použít, a to v souladu s klasickými pravidly pro jeho použití.

4.4.9. Výsledky analýzy: kondicionál

Dalším, v pořadí devátým, slovesným tvarem vyskytujícím se v nepřímé řeči byl kondicionál. Objevil se přesně 6x, což je přibližně 1 % z celkového počtu výsledků.

I přes malý počet výsledků je slovesná forma kondicionálu velmi zajímavá a ve španělštině všestranně použitelná. Její malý výskyt v tomto hledání se dá vysvětlit tím, že co se týče nepřímé řeči, je její využití hojnější v případech, kdy věta hlavní obsahuje sloveso v minulém čase prostém. Což nám může prokázat korpus CREA:

Schéma č. 11: výsledek hledání

Zadání	Počet výsledků
ha dicho que sería ...	4
dijo que sería ...	47

Opět byl prohledán celý korpus, bez zadávání zvláštních omezení. Po spojení *decir que* jsem zadal sloveso *ser* v kondicionálu, jakožto zástupce pro ostatní slovesa. Tato ukázka slouží pouze jako ukázka toho, že použití kondicionálu v nepřímé řeči není okrajová záležitost, jak se může zdát z původního hledání. Podmiňovací způsob přítomný vyjadřuje podmínku, přání, nejistotu, aj. popisuje potenciálně možný děj. Používá se tedy pro podmíněný děj, přání, zdvořilá žádost/dotaz, pravděpodobnost v minulosti a v nepřímé řeči má ještě jeden důležitý úkol.

Podmiňovací způsob je vlastně jeden z nejdůležitějších slovesných tvarů, bavíme-li se o španělské nepřímé řeči. Je to proto, že souslednost časová využívá právě tvarů kondicionálů pro vytvoření něčeho, co bychom mohli nazvat *budoucnost v minulosti* – což je vztah *následnosti*, o kterém se píše v teoretické části práce. Je to jedna z nejdůležitějších funkcí kondicionálu v nepřímé řeči (48) a pro české mluvčí někdy obtížnější k pochopení.

48. *Dijo que llegaría.*

Věta (48), ve volném překladu, znamená: *Řekl, že přijde.* Zde si můžeme povšimnout, že zatímco v českém jazyce je sloveso *přijít* ve tvaru klasického budoucího času - *přijde*, čemuž by ve španělštině odpovídal tvar *llegará*, tak ve španělském originálu je použit slovesný tvar *llegaría*, což je právě tvar kondicionálu. Je to proto, že zde nejde o vyjádření opravdové budoucnosti, nýbrž o vyjádření následnosti děje, který je z pohledu okamžiku promluvy ve skutečnosti již také v minulosti. Tohoto způsobu vyjádření následnosti využívají i další jazyky (49a, b, c), na rozdíl o češtiny (49d). Je pravděpodobné, jak je vidět u předchozích případů, že se zde bude opět rozhodovat mezi dvěma slovesnými formami, v tomto případě výhradně mezi kondicionálem a prostým budoucím časem. Tvarů kondicionálu, jak ukazuje tabulka č. 11, se využívá spíše u minulého prostého času (*dijo que*) než u předpřítomného. Minulý čas je mnohem jasnější bod v minulosti, zatímco předpřítomný čas stále vyjadřuje přítomnost, a proto nebude použití kondicionálu, a tedy souslednosti časů, ani zde obligatorní.

49. a. *Il a dit que je devrais attendre trois semaines.*
b. *Detto che avrei attendere tre settimane.*
c. *He said that I would have to wait for three weeks.*
d. *Řekl, že budu muset počkat tři týdny.*

Ovšem i v tomto případě může záměna vést ke špatné interpretaci věty. V teoretické části práce jsou uvedeny příklady tzv. „porušení“ souslednosti časové. Toto „porušení“ je ilustrováno na případě následujících dvou vět (50):

50. a. *Dijo que llegaría.*
b. *Dijo que llegará.*

Zatímco věta (50a) vyjadřuje vztah následnosti, tedy že obě akce proběhly z hlediska okamžiku promluvy v minulosti a už tedy i víme, zda dotyčná osoba dorazila či nikoliv. Věta (50b) odkazuje skutečně do budoucnosti, a tedy na dotyčného se stále čeká. Tento systém se však stane poněkud nejasným právě v případě použití předpřítomného času ve větě hlavní (51):

51. *Ha dicho que la economía española se hundiría.*

Pokud řekneme, že použití souslednosti zde není obligatorní, tak může být následující věta interpretována dvěma způsoby, v závislosti na tom, zda byla souslednost

časů použita či nikoliv. Pokud byla, jedná se o vyjádření následnosti (52a), pokud ne, jde o klasický kondicionál (52b):

- (52) a. *Řekl, že se španělská ekonomika **potopí**.*
b. *Řekl, že **by se** španělská ekonomika **potopila**.*

Rozřešit tento problém může delší kontext věty, ve kterém se objeví další slovesa, jejichž forma už přesněji určí smysl celé věty (53):

53. *Ha dicho que la economía española se **hundiría** si no **existiera** la economía sumergida. (podmínka)*

Díky tvaru slovesa *existir* vidíme, že se jedná o podmínku, a ne o vyjádření následnosti. Bez jasného kontextu měla tento problém většina nalezených vět (54):

54. a. *La hipótesis de una vidente que ha dicho que la familia se **llevaría** una sorpresa muy grande.*
b. *La esposa ha dicho que ella no se **volvería** a casar. Que se lo ha hecho una vez y no lo **volvería** a hacer.*
c. *El fiscal general del Estado ha dicho que se **reservaría** el derecho de volver a intervenir (si **hubiese** nuevas pruebas).*

Ke správné interpretaci byl vždy potřeba delší kontext. Nicméně toto není první případ, kdy použití nebo naopak nepoužití souslednosti časové, má za následek změnu smyslu věty. Spíše naopak, ke změně významu dochází prakticky pokaždé, když nahradíme jednu slovesnou formu za druhou.

Případ věty, kde byl význam jasný i bez kontextu, je věta (55), ve které se nachází spojení *decir* ve tvaru kondicionálu + infinitiv slovesa.

55. *El tema de la legalización, yo yo siempre lo he dicho, que **debería estar** legalizada ya hace mucho...*

Některé z těchto vět se tedy mohou zdát bez kontextu dvojsmyslné, ale pro jasný závěr je třeba se podívat i na analýzu budoucího času.

4.4.10. Výsledky analýzy: *budoucí čas*

Slovesná forma budoucího času se v korpusu, při daném nastavení, objevila přesně 5x, což je přibližně 1 % z celkového počtu.

Není náhodou, že slovesná forma budoucího času, co se počtu výsledků týče, následuje za formou kondicionálu. V předchozí kapitole a i v teoretické části již bylo

ukázáno, že rozdíl v použití kondicionálu nebo prostého budoucího času v nepřímé řeči je poměrně zásadní pro správně vyjádření toho, co opravdu chceme říci. Tento rozdíl je zvláště viditelný v případě, že se řídicí sloveso nachází v minulém prostém čase, kde je použití souslednosti časové striktnější. V korpusu byly vyhledány následující ukázky (56):

56. a. *José María Mitjavila, ha dicho que sin duda **se llegará** a un acuerdo entre el Gobierno y el Partido Nacionalista Vasco.*
b. *Como eso que ha dicho que Aznar **dirá** lo que le digan que tiene que decir, toma ya.*
c. *Felipe González, ya ha dicho que no **iré** a esta demanda de conciliación.*
d. *Los azulgranas negocian en secreto y han dicho que sólo **desvelarán** el fichaje cuando esté consumado.*

Všechny příklady jsou, zdá se, jednoznačné. Ve všech se vyjadřuje reálná budoucnost, něco, co opravdu teprve nastane. Otázka tedy spočívá v tom, jakým způsobem v těchto případech používat souslednost časovou, zda záměna kondicionálu za budoucí čas vyjádří ten samý rozdíl, který vyjádří v případech, kdy je sloveso ve větě hlavní v minulém čase prostém.

Je možné si všimnout, že žádná z nalezených vět, která ve vedlejší větě obsahovala kondicionál, nevyjadřovala *následnost*. Sloveso ve tvaru kondicionálu ve všech větách označovalo podmínku a budoucí čas budoucnost. Závěr je tedy takový, že klasický typ *následnosti* (57), se v souvětích, s řídicím slovesem v předpřítomném čase, *nevyjadřuje*.

57. *Dijo que **llegaría**.*

Typ následnosti vyjádřený větou (57) vyžaduje tři časové roviny: (a) přítomnost – okamžik promluvy, (b) minulost – okamžik vyjádřen slovesem *dijo* plus, (c) okamžik mezi těmito dvěma rovinami vyjádřen slovesem *llegar*. Máme tedy tři pevné body v minulosti. Předpřítomný čas se už pro svou podstatu do takovéto role vůbec nehodí, jelikož je to čas vyjadřující přítomnost. Pokud se tedy řekne: *ha dicho que* hovoří se o přítomnosti, o ději, který probíhá tady a teď, takže nelze vyjadřovat následnost k nějakým minulým dějům. Naopak pokud již známe výsledek toho, zda dotyčný dorazil nebo ne, jedná se o uzavřenou minulost, ukončený děj, a tak se tam ze zásady předpřítomný čas nehodí.

A proto tvrdím, že kondicionálem ve vedlejší větě po slovese v předpřítomném se *následnost* dějů příliš nevyjadřuje. Pokud se v takovéto větě kondicionál nachází, pak vyjadřuje spíše podmínku než *následnost*. Máme tedy tyto možnosti (58):

- 58. a. *Dijo que llegaría – řekl, že přijde* (následnost)
- b. *Dijo que llegará – řekl, že přijde* (budoucnost)
- c. *Dijo que hubiera llegado – řekl, že by přišel* (podmínka v minulosti)
- d. *Ha dicho que llegaría – řekl, že by přišel* (podmínka v přítomnosti)
- e. *Ha dicho que llegará – řekl, že přijde* (budoucnost)

Interpretovat větu (58d) jako *řekl, že přijde* ve významu následnosti tedy stejně jako větu (58a) by bylo zřejmě možné jen v nějakém jasném kontextu. Znamená to tedy, že věty, o kterých se v předcházejících kapitolách uvažovalo jako o potencionálně dvojsmyslných, dvojsmyslné nejsou. Jelikož i věta bez kontextu, ve které se po hlavním slovese v předpřítomném čase vyskytne kondicionál, je rozhodně podmínkou. Tedy i dříve uvedená věta (59) je jednoznačná (*kondicionál – ekonomika by se potopila*), i bez dovětky *si no existiera la economía sumergida*. Protože pokud by chtěl někdo vyjádřit: *řekl, že se španělská ekonomika potopí*, ve významu následnosti, znamenalo by to, že již víme, zda se ekonomika potopila nebo ne, a tedy by byl ve větě hlavní užit čas minulý. Je tedy zajímavé, že je to nakonec čeština, jejíž věty jsou bez kontextu velice dvojsmyslné. Česká věta *řekl, že přijde* se dá do španělštiny přeložit třemi různými způsoby (58a, b, e).

- 59. *Ha dicho que la economía española se hundiría.*

Tyto výsledky korespondují s kapitolou o předpřítomném čase. Výskyt předpřítomného času byl pouze 0,5 %, tato nízká hodnota taky ukazuje, že předpřítomný čas není bodem v minulosti, před který by se daly klást nějaké akce. Tedy nám ani nemůže s přítomným okamžikem promluvy ohraničit události a dát vzniknout kondicionálu ve významu *následnosti*.

4.4.11. Výsledky analýzy: *infinitiv*

Pro úplnost výsledků uvádím i případy, kdy se v podřadné větě objevilo sloveso ve tvaru infinitivu. Jde o pouhé dva případy, tedy přibližně 0,5 % výsledků (60):

- 60. a. ... *el tiempo libre con los amigos ya has dicho que pasear y tal.*

b. *Lo que pasa es que antes has dicho que bueno, que **trabajar** mientras que ...*

Infinitiv, tzv. neurčitek, je neurčitý tvar slovesa, který nevyjadřuje osobu, číslo, způsob ani čas. Jeho použití není zřejmě nijak podmíněno časem řídicího slovesa. Sloveso v infinitivu např. *pasear, trabajar, platicar* etc. je možné dosadit, že všechny slovesné časy. Jelikož tento tvar nevyjadřuje slovesný čas, nijak souslednost časovou neovlivňuje.

5. Závěr

Souslednost časová a její použití je specifické téma, zvláště pro nás, české mluvčí, kteří tento systém ve svém jazyce nepoužíváme. Jde o kombinování několika časových rovin pomocí nám cizích slovesných časů, a proto je třeba se umět přizpůsobit a rozšířit své vnímání o roviny jako je např. předpřítomnost či předminulost. K vysvětlení a popsání odlišností v cizích jazycích slouží gramatické příručky se seznamy gramatických pravidel, které často kvůli zjednodušení látky představují gramatická pravidla jako neporušitelná a jejich nedodržení označí za chybu. Jde však pouze o to, že některé kontexty, a tedy i kombinace slovesných časů, jsou pouze na tzv. *periferii*, ne příliš pravděpodobné, není na ně brán ohled, a tedy mohou být v nižších úrovních studia jazyka označeny za nesprávné, i přestože jsou pořádku. Jiné kontexty jsou naopak v *centru* a je na ně kladen důraz. Pravdou ovšem je, že většina kombinací slovesných časů je, ve správném kontextu, v pořádku a gramatická.

Moje analýza byla kromě samotného používání zaměřena právě i na případné „porušování“ pravidel souslednosti a předpoklad, že se za spojením *decir que* v předpřítomném čase vyskytne větší množství slovesných forem stejně tak jako, že žádnou nebude možné označit za chybnou, se potvrdil. Potvrdilo se i to, že předpřítomný čas, na rozdíl od času minulého, neslouží jako pevný bod v minulosti, a tedy je u něj silná tendence souslednosti časů vůbec nevyužívat. Slovesné časy se ve větě závislé řídily spíše zásadami pro použití jednotlivých časů a nepřímá řeč na ně neměla žádný nebo malý vliv. Dále se potvrdil předpoklad, že všechny kombinace slovesných časů budou dokonale gramatické a bude je třeba pouze dosadit do správného kontextu. Rozhodně bych tedy nemluvil o porušování souslednosti časové, slovesné časy se mohou kombinovat prakticky bez omezení, to, co je třeba skutečně znát, je, co jaká kombinace opravdu vyjadřuje. Závěrem tedy budiž, že pokud se dostaneme do situace, kdy větu začneme

sdělením *él me ha dicho que*, není třeba tolik přemýšlet o *pravidlech* souslednosti, ale spíše o tom, jaký slovesný čas odpovídá tomu, co chci doopravdy vyjádřit.

Jazyk je živý nástroj. Je tedy důležité si uvědomit, že prakticky každé gramatické pravidlo se dá „porušit“, ale že každá změna pozmění i význam věty. Předchozí kapitoly ukázaly, jak se od sebe jednotlivé slovesné formy liší a co vyjadřují. Je to systém víceméně založený na komparaci jedné slovesné formy s druhou, podobně jako v jiných částech gramatiky. Pravidla tedy nejsou tak jednoznačná, jak se může zdát, a každá forma, každé použití má svůj specifický význam. Je tedy třeba odlišit teorii od praxe, protože znát pravidla a umět jazyk opravdu používat jsou dvě různé věci. V jazyce a lingvistice obecně je totiž vše relativní a při jejich studiu budeme vždy na pochybách, ale to je na tom to zajímavé.

6. Resumen

Esta tesis de diplomatura se ocupa del uso de los tiempos verbales en la lengua española. Su objetivo es el análisis de la frecuencia de uso o violación de las reglas de concordancia en los tiempos tras el *pretérito perfecto*, y dicho análisis está basado en el corpus oral CREA. La tesis está dividida en dos partes principales: la parte teórica y la parte práctica. La parte teórica explica y describe la concordancia de tiempos en sí misma; aclara todos los términos relacionados con el tema como, por ejemplo, *tiempo absoluto*, *tiempo relativo*, *anterioridad*, *posterioridad*, etc.; relaciona los términos con las reglas gramaticales y en conjunto, explica la teoría de la concordancia de los tiempos en la lengua española. La conclusión del capítulo se dedica, sobre todo, a la problemática de la violación de las reglas de la concordancia, demostrando así maneras posibles de violar las reglas y si es tal violación aceptable, además de su efecto en el sentido de la oración.

La parte práctica desarrolla todo lo mencionado en la parte teórica y específicamente, analiza el uso de las formas verbales. El análisis se realizó mediante el mencionado corpus CREA y concretamente, se centra en la frecuencia de los tiempos verbales en las cláusulas dependientes tras el verbo directivo *decir* en la forma de pretérito perfecto; *he dicho que*, etc. Esta parte, primero, describe el método de trabajo, el corpus CREA y, en un tabla sinóptica, resume los resultados del análisis; qué tipos de formas verbales aparecieron tras la frase *decir que* en pretérito perfecto. Todas las formas verbales encontradas son después examinadas en detalle, cada una en su capítulo individual. Cada capítulo se dedica a una forma verbal; explica su significado y uso, compara las formas verbales entre sí y aclara cómo cambia el sentido de la oración si sustituimos una forma verbal por otra.

Al final, la conclusión resume todo el trabajo, comenta los resultados, saca conclusiones y ofrece una opinión clara sobre la problemática de la violación de las reglas de concordancia de los tiempos.

Resultado del análisis: presente simple

Como el tiempo presente simple es la forma más frecuente que se encuentra tras la frase *decir que* en pretérito perfecto, empiezo con ella. Esta forma verbal era la forma más frecuente en todas las personas. El corpus encontró un total de 214 oraciones, lo que es el 47%, así pues la forma verbal del presente simple cubre casi la mitad de todos los

resultados. Es decir, si se dice por ejemplo *ha dicho que* la probabilidad de que el siguiente verbo esté en la forma del presente simple es muy alta.

En la parte teórica se dice que si la cláusula principal contiene un verbo en la forma del pretérito perfecto, la concordancia de tiempos no es obligatoria, pero puede ser usada. Por otro lado, la cantidad de oraciones que contienen el verbo en presente simple insinúa que los hablantes nativos prefieren no usarla (1):

1. a. *Que te contesten ni que te insulten porque tú has dicho que a ti no te **importa**.*
b. *Usted ha dicho que el ejército iraquí **está** ahí.*
c. *... pero le he dicho que **tengo** que hablar con el electricista.*
d. *Entonces le han dicho que si no **quiere** pagar las cien mil pesetas ...*

Podríamos especular que si en la cláusula principal no se usase la forma del pretérito perfecto, sino el pasado simple, el uso de la concordancia de tiempos fuese más probable.

2. *Usted dijo que el ejército iraquí **estaba** ahí.*

Sin embargo, en la parte sobre la “violación” de la concordancia, se menciona que la concordancia de tiempos no es obligatoria cuando queremos expresar que el evento del que hablamos sigue siendo válido (3):

3. a. *Pues me habéis dicho que **hay** una serie de cosas.*
b. *Si si he dicho que él **es** profesor en la Universidad de Nueva York.*
c. *... que yo siempre he dicho que me **gusta** mucho pintar la nieve.*
d. *En cambio un glaciar no, en un glaciar ya os he dicho que nos **da** igual.*

Es decir, estas oraciones podrían seguir manteniendo el verbo subordinado en la forma del presente simple, aunque el verbo directivo se encontrara en la forma de pasado simple (*dije que*), porque esto le posibilitaría al hablante expresar que el hecho dado sigue continuando y no se cambia (4a). El profesor en la frase (3b) probablemente sigue trabajando en la universidad de Nueva York; al hablante de (3c) aún le gusta pintar la nieve. Si en estos casos usáramos la concordancia de tiempos, indicaríamos que el hecho ya se ha acabado (4b):

4. a. *Si si he dicho que él **es** profesor en la Universidad de Nueva York.*
b. *Si si he dicho que él **era** profesor en la Universidad de Nueva York.*

Esto significa que el uso de la concordancia de tiempos no depende solamente de la gramática, sino también de la semántica. Dicho de otro modo, la presencia o ausencia de la concordancia de tiempos es capaz de cambiar el sentido de la oración, así que evitaría usar el término “violación” de la concordancia y mejor preferiría su “no utilización”. Al final hay que mencionar también que algunas veces se habla sobre cosas que no cambian (5) y por eso se usa el presente simple.

5. a. *Me has dicho que ella es sudamericana*
b. *¿cómo me has dicho que te llamas?*

Dado todo esto, lo de que la forma del presente simple es la forma verbal más frecuente tras la frase *decir que* en pretérito perfecto, es un resultado relativamente lógico: (a) el carácter propio del pretérito perfecto indica que se va a hablar sobre cosas actuales, mientras que el pasado simple habla sobre cosas que ya se acabaron en el pasado. Por tanto, si el pretérito perfecto habla más bien sobre el presente, entonces es natural usar el presente simple más que el imperfectum; (b) como ya he dicho, el presente simple se usa también en oraciones con el verbo directivo en pasado simple para expresar hechos que siguen continuando o no cambian; (c) y además el presente simple es capaz de expresar también futuro (6):

6. a. *He dicho que se va mañana, no sé si ha salido.*
b. *Vela me ha dicho que mañana está Paco Ramírez ¡allí!*
c. *Nos ha dicho que mañana nos lo explica él.*

La concordancia de tiempos y su uso es un tema específico, especialmente para los hablantes checos, porque nosotros usamos otro tipo de sistema. La concordancia combina niveles temporales mediante unos tiempos verbales que tampoco conocemos y, por eso, tenemos que ser capaces de ajustarnos y tratar de comprender conceptos como pluscuamperfecto o pretérito perfecto. Todos los manuales de gramática que usamos para aprender una gramática ajena contienen listas de reglas gramaticales. No obstante, una cosa tan compleja como una lengua es difícil de describir completamente, por este motivo solo se eligen las reglas más importantes.

Mi análisis se enfocó en el uso y también en la “violación” de las reglas de la concordancia de tiempos. Mi hipótesis de que tras la frase *decir que* en la forma de pretérito perfecto, se encontrarían varias formas verbales, de las cuales ninguna se podría marcar como errónea, se ha confirmado. También se ha confirmado que los hablantes tienen la propensión a no usar la concordancia temporal en la mayoría de los casos porque

el pretérito perfecto, a diferencia del pasado simple, no marca un punto fijo en el pasado. El estilo indirecto con pretérito perfecto en la cláusula principal no tiene un mayor efecto en los tiempos verbales que se encuentran en las cláusulas dependientes, ya que esos tiempos tienden a seguir las reglas de su propio uso más que las reglas de la concordancia temporal. Y, como ya he mencionado, todas las combinaciones de tiempos verbales son correctas en un contexto adecuado. La llamada “violación” de las reglas de concordancia de los tiempos es más un no uso de las reglas, ya que, en realidad, todas las combinaciones de tiempos verbales son posibles, lo importante es saber lo que cada una de las combinaciones significa realmente.

Conque hay que tener en cuenta que cada regla gramatical se puede “violar”, no obstante cada cambio altera el sentido de la oración. Esta tesis ha mostrado las diferencias entre las formas verbales, sus significados y también que las reglas no son tan unívocas como parecen. Así que hay que distinguir entre la teoría y la experiencia, conocer las reglas, empezar a usar la lengua y descubrir cómo funciona la lengua de verdad. En la lengua y la lingüística lo más interesantes es que todo es relativo y, por tanto, siempre tendremos dudas sobre su uso.

Seznam použité literatury

ALARCOS LLORACH, Emilio: *Gramática de la lengua española*. Espasa-Calpe, Madrid 2004.

BORREGO, J-ASENCIO, J. G-PRIETO, E: *El subjuntivo. Valores y uso*. Sociedad general Española de Librería, Madrid 1985.

BOSQUE, Ignacio-DEMONTÉ, Violeta: *Gramática descriptiva de la lengua española*. Espasa-Calpe, Madrid 2000.

CARRASCO GUTIÉRREZ, ÁNGELES (1994): "LA CONCORDANCIA DE TIEMPOS EN LAS GRAMÁTICAS DEL ESPAÑOL", *VERBA*, 21, 113-131.

ČERMÁK, Petr-ZAVADIL, Bohumil: *Sintaxis del español actual*. Karolinum, Praha 2008.

EGUREN, Luis-FERNÁNDEZ SORIANO, Olga: *La terminología gramatical*. Gredos, Madrid 2006.

GOMÉZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica de la lengua española*. Ediciones SM, Madrid 2002.

KRÁLOVÁ, Jana-DUBSKÝ, Josef-BAÉZ SAN JOSÉ, Valerio: *Moderní gramatika španělštiny*. Fraus, Plzeň 1999.

R.A.E. (2010): *Nueva gramática de la lengua española*. Espasa-Calpe, Madrid 2010.

ULAŠIN, BOHDAN (2012): "CONSECUCIÓN TEMPORAL: POSIBILIDADES DE JUGAR", VERBA HISPANICA, XX, 1, 365-374.

Elektronické zdroje

Corpus CREA de la Real Academia Española. <http://corpus.rae.es/cgi-bin/crpsrvEx.dll>
[cit. 2.2.2015]

Diccionario de la lengua española. <http://www.rae.es/> [cit. 25.3.2014]

FERNÁNDEZ LÓPEZ, Justo: "La concordancia temporal en español", *Hispanoteca*. Online, dostupné z <http://hispanoteca.eu/gram%C3%A1ticas/Gram%C3%A1tica%20espa%C3%B1ola/Tiempos%20-Correspondencia%20de%20tiempos.htm> [cit. 2.2.2015]